

**Diyanet İşleri
Başkanlığının
Ailenin Korunması
ve Kadına
Yönelik Şiddetin
Önlenmesi
Konusunda
Görüş ve
Yaklaşımları**

DİB
YAYINLARI

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 1098

Halk Kitapları - 259

Yayın Yönetmeni

Dr. Yüksel Salman

Koordinasyon

Yunus Akkaya

Proje

Din Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

Editör

Doç. Dr. Huriye Martı

Grafik & Tasarım

Ali Akgün

Baskı Takip

İsmail Derin

Baskı

AralGroup

Tel: 0.312 433 27 25

www.aral.org

1. Baskı, Ankara – 2015

Din İşleri Kurulu Kararı: 21.11.2013/59

2015-06-Y-0003-1098

ISBN 978-975-19-6329-1

Sertifika No:12930

© T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94
Faks: 0 312 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr
www.diyanet.gov.tr

İçindekiler

Ön Söz.....5

Giriş

Gelenek ve Gelecekte Kadın 7

Birinci Bölüm

Diyamet İşleri Başkanlığının

“Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik

Şiddetin Önlenmesi” Konusundaki

Görüş ve Yaklaşımı.....17

İkinci Bölüm

Kadına Yönelik Şiddetle

Mücadelede Diyamet İşleri

Başkanlığının Sorumluluk Alanı,

Görev ve İcraatları.....41

Ön Söz

Allah'ın varlık dünyasına vurduğu ilâhî bir mühür olan aile, insan için olduğu kadar toplum için de vazgeçilmez bir kurumdur. Aile var olmasına aracılık ettiği insanı korur, besler, büyütür, eğitir ve destekler. Ancak aile kelimesinin “sürekli bir ihtiyaca” işaret ettiği düşünülduğünde, maddiyatın ötesinde bir duygu ve maneviyat ihtiyacının ailede karşılandığı anlaşılır.

Aile, bedenlerin yanı sıra kalpleri buluşturan muhteşem bir birlikteliktir. Aile bireylerini birbirine bağlayan muhabbet ve merhamet bağları ne kadar güçlüyse, aile de toplum da o kadar güçlü ve sağlıklı olur. Bu bağların zedelenmesi ise, hem ailenin kendi içinde çözülmesi hem de toplumun zayıflaması ve huzurunu kaybetmesi demektir.

Aile bağlarını zayıflatarak birliğimizi ve dirliğimizi tehdit eden en ciddi tehlikelerden birisi şiddettir. Aile içi şiddet coğrafya, din, dil, ırk ve sosyal statü tanımaksızın tüm insanlığı tehdit eden bir boyutta yaşanırken, bu tehdidi en ağır biçimde tecrübe edenler maalesef kadınlar olmaktadır. Kadına yönelik şiddet, bireylerin birbirlerine ve kendilerine karşı saygılarını yitirmelerine sebep olmakta, ailenin güven ve mutluluk aşıl原因 yapısını bozmakta, gelecek nesiller üzerinde tahribat oluşturmaktadır.

Kadına yönelik şiddet içeren davranışlar, yaralı bilinçlerin ürünüdür. Yasalar önündeki eşitliğin sosyal hayata yeterince yansımaması ve toplumsal bir cinsiyet adaletinin sağlanamaması ancak ahlak kaybıyla açıklanabilir. “Kadına el kalkmaz” diyen bir geleneğin evlatları bugün ev içinde şiddeti mazur gören bir zihin dünyasına esir olmuşlarsa, bunun tek açıklaması ahlak ve değer eğitiminden mahrum bırakılmalarıdır. İşte bu noktada, kadını örseleyen ve ailenin bütünlüğünü tehdit eden her türlü şiddetin karşısında olan Diyanet İşleri Başkanlığı, İslam’ın kadın için merhamet ve adaleti öngören mesajını toplumun her tabakasına ulaştırma konusunda üzerine düşen sorumluluğu yerine getirme çabasıdadır.

Bu çalışma, gelenekte ve gelecekte kadın konusuna dair bir girişle başlamakta, ardından ailenin korunması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda Başkanlığımızın söylem ve yaklaşımını, uygulama alanlarını ve faaliyet örneklerini içermektedir. Çalışmanın, Kerim Kitabımızın tohumlarını ektiği, Resûl-i Ekrem’in, ashâbı ve aileleriyle birlikte Mekke ve Medine’de yeşerttiği ezeli hikmet ve mutlak hakikat ölçülerini anlama ve bu esasları insanlığa takdim etme yolunda bir adım olmasını temenni ediyoruz.

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

GELENEK VE GELECEKTE KADIN

Prof. Dr. Mehmet Görmez
Diyanet İşleri Başkanı

Yüce Allah, Âdem'i ve Havva'yı yarattı, birini diğlerinden değil, her ikisini de aynı özden, topraktan yarattı. Birini diğeri için değil, her ikisini de yeryüzünü birlikte imar etsinler diye yarattı. İkisi birlikte Allah'ın hitabına muhatap oldular. İkisi birlikte şeytana kandılar. Biri diğelerini aldatmadı, ikisi birlikte aldandılar. İkisi birlikte pişman olup tövbe ettiler, dünyadaki sorumluluğu birlikte üstlendiler, ikisi de halife olarak gönderildiler...

Allah, Kerim Kitabında kadınlarla öyle ilgilendi ki bir kadın kocasından şikâyetçiydi, bunun üzerine 'tartışan kadın' anlamına gelen Mücâdile suresi nazil oldu. Ümmü Seleme, Âişe ve Zeyneb bnt. Cahş validelerimizin de aralarında bulunduğu muhacir ve ensar hanımlarından oluşan bir grubun Resûlullah'a gelerek, "Ey Allah'ın Resûlü, bizler Allah'ın kitabında neden erkeklerle birlikte zikredilmiyoruz. Bizde bir hayır yok mu? Biz buna layık değil miyiz?" şeklinde serzenişte bulunmaları üzerine Ahzâb suresinde karşılık verildi. Aynı zamanda bu, Kur'an-ı Kerim'in dilinde cinsiyet arayanlara, onun tek yönlü bir cinsiyet dili kullandığını iddia edenlere cevap oldu.

Mekke'den, kâfir kocalarından kaçıp Müslümanlara katılmak isteyen, hicret etmek isteyen kadınlarla ilgili ayetler nazil oldu. Bu ayetlerin içinde olduğu sure de kadına nisbetle, imtihan edilen kadın anlamında 'Mümtehine' adını aldı. Kur'an'ın en uzun surelerinden biri "kadınlar" anlamına gelen 'Nisâ' suresi oldu. Kadınlar en özel hâllerini dahi Allah Resûlü'ne sordular, ayet indi, cevabı Allah'tan aldılar. Kadın, Kur'an'da melike oldu sorgulanmaksızın, övgüye layık Meryem oldu, Asiye oldu... Kadın ve erkekler birbirlerinin dostları, destekçileri, örtüleri oldular. Neticede nikâhtan boşanmaya, ibadetten mirasa kadar kadınla ilgili her konu Kur'an'da yer buldu.

Ahlâkı "Kur'an ahlâkı" olan Resûl-i Ekrem'in (s.a.s) de kadına karşı aynı ilgiyi, aynı değer ve saygıyı koruduğunu görüyoruz. Sevgili Peygamberimizin kadınla ilgili söz ve uygulamalarına bakıldığında, insan olarak kadını erkekten farklı görmeyen, düşünce ve görüşlerini anlamlı ve değerli bulan, sosyal, dinî ve ilmî platformlarda kadına yer veren ve söz hakkı tanıyan bir yaklaşımla karşılaşıyoruz. Bu bağlamda sünnet ve hadis literatüründe kadına dair ciltler oluşturacak kadar bilgi ve malzemeye sahip bulunmaktayız.

Hz. Peygamber, ailesinden olsun olmasın hayatına değen tüm kadınlara karşı itinalı bir tutum içinde davranıyor, onları dinliyor, sorunlarına çözüm bulmaya çalışıyordu. Kadınların sosyal hayata ve ibadet hayatına katılmalarını engellememelerini, onları sözlü veya fiilî olarak incitmemelerini, onlara Allah'ın verdiği değeri vermelerini istiyordu ashabından. Kadının incinmemesi için çabalayan Hz. Peygamberin rahmet yüklü bakışı, aslında kadın konusundaki yerleşik algıları ve önyargıları ortadan kaldırmaya yönelikti. Hz. Ömer bu yeni durumu Kur'an öncesi durumdan şöyle ayırıyordu: "Biz Cahiliyye döneminde kadınlara en ufak bir şekilde değer vermedik. İslam geldi ve bizden onlarla en iyi şekilde ilişki kurmamızı istedi. İşte o zaman biz, onların da bizim üzerimizde hakları olduğunu anladık."

Şunun da altını çizmek gerekir ki, Kur'an-ı Kerim kadın konusunda getirdiği hükümlerin önünü açık bırakmıştır. Hz. Peygamberin sünneti de bu konuda nasıl bir mesafe katedilmesi gerektiğine dair mühim bir yol haritası olma özelliğine sahiptir. Fakat ahlakî bir tutumun kalıcı olarak yerleşmesi için uzun ve çaba gerektiren bir süreç gerekmektedir. Nitekim ashab-ı kiramın, Allah Resülü'nün ahlakını içselleştirme yolundaki sıkıntılarını Hz. Ömer'in oğlu Abdullah şöyle ifade etmiştir: "Biz Peygamber (s.a.s) zamanında hakkımızda vahiy indirilir korkusuyla, hanımlarımıza kaba davranmaktan ve onlara incitici söz söylemekten çekinirdik. Ama Efendimizin (s.a.s) vefatından sonra aynı duyarlılığı gösteremez olduk."

İslam'ın kadın konulu öğretileri ile tarihte ve günümüz toplumlarında egemen olan düşünce, telakki ve uygulamalar arasında derin farklar bulunmaktadır. Kadın ile ilgili sorunlar, kadın hakkında oluşan yanlış algı ve yargılar sadece doğu toplumlarının ya da İslam toplumlarının sorunu olmayıp bütün bir insanlığın problemidir. Zira kadın-erkek arasındaki biyolojik farklılığın toplumsal ve kültürel bir farklılığa dönüştürülmesi bin yılların ötesinden günümüze intikal eden, zamana ve değişime karşı son derece dayanıklı bir ideoloji olarak karşımızda durmaktadır.

Ne yazık ki tarih içinde Müslümanlar bizzat Kur'an-ı Kerim'in çizdiği çerçeveyi dahi yakalayamamış, İslam toplumlarında maalesef Kur'an öncesi kadın telakkileri hayatiyetini, üstelik İslam görüntüsü altında sürdürübilmiştir. Kadim din ve kültürlerin Müslüman toplumlara tesiri, yerleşik kültür ve geleneklerin dine baskın çıkması, dinin ve dinî metinlerin yanlış anlaşılması ve yanlış yorumlanması, Müslümanların ahlakî zaafı bu tür düşüncelerin yaşayıp kökleşmesine zemin teşkil etmiştir.

Söz gelimi, tarihsel süreç içerisinde İslam kitabiyatında kadına dair eserleri gözden geçirdiğimizde, dinimizin genel

prensiplerine aykırı, yanlış, eksik, yerleşik kültür ve anlayışların etkisinde kadın aleyhtarlığına dönüştürülebilecek yorumlarda bulunulduğunu görmek mümkündür. Çünkü Ortaçağlarda tefsir, hadis, fıkıh literatüründe kadına dair yapılan yorumların büyük bir kısmı, nassların sarih delaletine dayanmaktan çok sosyo-kültürel şartlar muvacehesinde ortaya çıkan toplumsal telakkileri yansıtmaktadır. Bu durum, geleneksel olan ile İslamî olanı, kültürel olan ile dinî olanı pratik hayatta karıştırdığımız gibi kadına dair yazınımızda da karıştırmaya devam ettiğimizi açıkça göstermektedir. Kadının yaratılışına dair hurafeye varan düşünceler, kadına yönelik zayıflık ve eksiklik söylemi, fitne ve fetanlık ithamı, kadını erkek üzerinden değerlendirmeye çalışmak ve bu mukayeselerde Allah ve Resülû'nün nehyettiği, cinsiyetçilik denilebilecek bir söyleme yer vermek, bunun en bariz göstergesidir. Bu yorumların bazılarının da kadim din ve kültürlerden nakledilen yorumlar olduğu açıktır.

Belki de bunun başlıca sebeplerinden birisi, İslamî ilimleri kadınlarımızla birlikte inşa edemeyişimizdir. Kur'an'ın ifadesiyle kadın ve erkeğin, birlikte marufu emreden, birlikte münkeri nehyeden, birbirlerinin velileri olduklarını unutmalarıdır. Hâlbuki İslam'ın temel öğretileri dikkate alınarak bir okuma yapıldığında kadın ve erkeğin insanlık değeri ve onuru açısından eşit/eşdeğer kabul edildiği izahtan varestedir.

Hadis eserlerimizde kadınlarla ilgili her türlü rivayet, ilgili konu başlığı altında nakledilmiştir. Aynı şekilde râviler esas alınarak yapılan tasniflerde de hanım râvilerin rivayetlerine eksiksiz bir şekilde yer verilmiştir. Bir "tespit ve saptama" ilmi olarak isimlendirebileceğimiz ilm-i hadis, Asr-ı Saadette kadının durumunu, konumunu, önemini, sorularını, sorunlarını, ihtiyaçlarını adeta bir fotoğraf sadakatinde önümüze sermektedir. Fakat zaman içerisinde ilimlerin farklı branşlara ayrılması ile birlikte, kadının giderek hukukî hükümlerin bir süjesi olma

yönüyle ele alındığını görmek mümkündür. Özellikle ataerkil yapının ve örfün bu yaklaşımdaki etkisi büyüktür. Bu, önemli bir kırılma noktasıdır. Kadını, sadece hukukî mesuliyetleri açısından ele almak, onu “vazife” kavramı çerçevesinde değerlendirmek, evliliği ahlâkî bir zeminden ziyade haklar ve sorumluluklardan oluşan hukukî bir zeminde okumak, birtakım sorunları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda kadın, çoğunlukla “anne” değil, “eş” olmuştur. Bizler müminler olarak, muhatabımız cenneti ayaklarının altında bulacağımız bir “anne” olduğunda farklı, bir “eş” olduğunda farklı davranamazdık. “Anne” ile “eş”in aslında aynı insan olduğunu fark etmeliydik.

Modern döneme yaklaşıldığında kadının Müslüman toplumlarda yaşadığı sıkıntılar değişmiş ve artmıştır, ciddi tartışmalara sebebiyet vermiştir. Batı’nın İslam’la ilgili geliştirdiği anlayışta, kadın meselesi araçsallaştırılmış, kadının İslam’daki yeri parçacı bir yaklaşımla ele alınarak ve abartılarak İslam imajını zedeleyecek bir resim oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bilindiği üzere, kadın konusu ve kadına bakış, modern dünyada en önemli medeniyet kriterlerinden biri olarak görülmektedir. Dinler, sistemler, ideolojiler hatta topluma mal olmuş bireyler, kadın konusundaki yaklaşımlarına göre, bir modernlik ve medenilik değerlendirmesine tabi tutulmaktadır. Bu durumda kadın, kadının konumu, sorunları, ihtiyaçları ve hakları gibi samimiyetle ve hassasiyetle ele alınması gereken konular, medeniyet adına gerçekleştirilen bir yargılamanın vesilesi ya da siyasal bir ötelemenin vasıtası kılınabilmektedir. Bu açıdan kadın konusu, birilerinin başkalarına not verdiği bir alan olmaktan çıkarılmalıdır. Her yönüyle kadın; sosyal, kültürel, dinî ve ahlakî farklılıkları dikkate alan bir yaklaşımla değerlendirilmelidir. Bu konuda, hatta hiçbir konuda, bir medeniyetin kendi perspektifini başkalarına yegâne hakikat olarak sunma, hatta dayatma hakkı olamaz.

Kadın konusunda söylenenlerin ve yazılanların, kadın sorunlarına ne derece dokunabildiği hâlâ geçerliğini koruyan bir sorudur. Hatta üretilen devasa edebiyatın temel gayesinin kadın sorunlarına ve ihtiyaçlarına yönelik çözümler getirmek olup olmadığı da ayrıca irdelenmeye muhtaçtır. Çünkü bu tartışmaların önemli bir kısmı, kadın konulu gibi görünse de, aslında kadın konusu üzerinden yapılan ve örneklerini başka alanlarda da gördüğümüz bir rekabetin ya da mücadelenin yansımasından ibarettir. Bir tarafta, kadın örneği üzerinden İslam'a ve İslam medeniyetine belirli bir değer yargısı yüklemeye çalışan bir hareket. Diğer tarafta ise bu hareketi, İslam kültür ve medeniyetini kadın üzerinden dönüştürme projesi olarak algılayan savunmacı yaklaşım.

Kanaatimizce bu yaşananların gerçek muhatabı, kadınlar değildi. Tartışmaların misyonu ise kadınları anlamak ya da onların dezavantajlı durumlarını telafi etmeye çalışmaktan çok, kadın konusu üzerinden gerçekleştirildiği düşünülen bir "komplonun" bozulması idi. Buna göre, karşılıklı olarak oluşan iki cepheden biri "kadının özgürleştirilmesi (tahrîru'l-mer'e) diğeri ise "komplo" (muâmera/teâmur ale'l-İslam) söylemlerini ön plana çıkarmıştır. Gerek Arap dünyasında (özellikle entelektüel tartışmaların daha yoğun bir şekilde yaşandığı Mısır'da) gerekse Osmanlı'nın son dönemlerinde bu tartışmanın son derece canlı olduğunu görmekteyiz.

Bu noktada konuya bir örnekle devam etmek yerinde olacaktır. Osmanlı'nın son dönem fakihlerinden Mahmûd Es'ad Seydişehrî'nin "Tesettür-i Nisvân Meselesi Hakkında Son Söz" başlıklı makalesinde şu satırlara yer verilmektedir: "İlân-ı Meşrutiyet'ten beri "kadın" meselesi güya tesettür meselesinden ibaret imiş gibi, sürekli bu mesele ile iştigal edildiğini ve her eline kalem alanın muhakeme yürütmeye kalktığını görüyoruz. Bu bâbda o kadar çok söz söylenilmiş ve yazılmıştır ki, artık

kadr-i marufunu geçmiş ve herkese usanç gelmiştir. Hem de bu meseleyi mevzubahis edenler, zannediyorum ki, hiç kendilerine taalluku olmayan bir şey ile meşgul oluyorlar.

Böyle şekilde ait bir mesele ile senelerce uğraşmaktan ne çıkacağını anlamıyorum. Beş senedir bununla iştigal ediliyor, bir faide-i ameliyesi görüldü mü? Nisvânımızın bir hatve olsun ilerlemesine tesiri oldu mu? Alelhusus şer'an hallolunmuş bir şeyi yeniden hal ile uğraşmak tahsîlü'l-hâsil [kazanılmış olanı bir daha kazanmak] kabilinden değil midir?

Lâkin biz acayip adamlarız. Esası bırakır, şekil ile uğraşır dururuz. Bu ise havanda su dövmek kabilindedir. Zannımca halledilmesi lazım gelen mesele, nisvânın talim ve terbiyesidir. İşte, Allah'ın ve Resulü'nün emreylediği budur. Bununla ne kadar iştigal edilirse o kadar değeri vardır.”

Modern zamanlara gelindiğinde, Müslüman yazar, âlim ve entelektüeller kadın konusunda bir düşünce ve söylem kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Dünyanın batı yakasında, küresel siyasetin aktörleri yeni bir İslam imajı oluşturmak için kadın konusunu belirleyip bunun üzerinden İslam'a saldırınca, söz konusu kriz daha da büyümüştür. Kadın konusunu sürekli bir başka kültür ve medeniyet tasavvuru üzerinden izah etmeye kalkışmamız, dinî metinleri ve dinî gelenekleri savunmacı bir mantıkla ele alma/ yorumlama çabalarımız, bahsi geçen krizin asıl sebebini teşkil etmiştir.

19. yüzyıl birçok konuda olduğu gibi kadın konusunda da bir kırılmanın yüzyılı olmuştur. Müslüman dünyası olarak modernleşme tarihimiz bir anlamda oryantalist önyargılara cevap üretmekle geçmiştir. Ne yazık ki bu da polemik olmaktan öteye geçememiş ve hikmetli bir reddiye dili oluşturamamıştır. Ayrıca söylenenler ve yazılanlar anlayıcı tahlillere dayanmaktan öte, protez bir dil kullanıldığı için sadra şifa vermek yerine, tepkisel analizlere mahkûm edilmiştir. Hâlihazırda bu sözlü ve yazılı

literatür günümüzde İslamofobinin de en önemli malzemeleri hâline gelmiştir.

18. yüzyıl sonlarına kadar batılı seyyahların kalemi Müslüman kadınları genel olarak saygılı ve takdir eden bir üslup ile anlatırken, 19. yüzyıl itibarıyla yazılanların ekseriyeti şu genellemeyi yapmıştır: “İslam, özünde kadınlar için baskıcı ve şiddete toleranslı bir niteliğe sahiptir. Peçe ve haremlik/selâmlık ayrımı bu baskının en bariz göstergesidir. Zaten İslam toplumlarının genel ve gözlenebilir geriliğinin sebebi de bu gelenek çizgisidir.” “Ezilen kadın”, Doğuyu ötekileştirerek kendini inşa etme çabasında olan Avrupa'nın en fazla kullandığı imge olmuştur. Meşrutiyet döneminde Batıcılar, bu görüşü genel itibarıyla benimsemiştir. Onların kanaatine göre, Türkiye'nin geri kalmasının başlıca nedeni kadınların aşağı durumudur ve bunun sorumlusu da din ve din adamlarıdır. Dönemin İslamcılarını da Batıcılık karşıtı politikalarını kadın üzerinden kurgulamışlardır. Aile hukukunun İslamî prensiplere göre yeniden düzenlenmesini ve kadının eğitiminin, kadınları kamusal alana sokmayı değil, daha sağlıklı ve dindar nesiller yetiştirmeyi amaçlaması gerektiğini savunmuşlardır. Bu düşünürler, kadınların ev hayatıyla sınırlandırılmasını talep ederek kadını tesettür, iffet ve mahremiyet odaklı bir algıya hapsetmiştir.

Kısaca belirtmek gerekirse, günümüzde kadınla ilgili konuşurken ve yazarken yaygın şu üç perspektifle karşı karşıyayız: Birincisi meseleleri kadın sorununa indirgeyen cinsiyetçi perspektif; ikincisi dinin, özellikle İslam'ın kadınla ilişkisinin sorunlu olduğu noktasından hareket eden oryantalist ve neo-oryantalist perspektif; üçüncüsü de “İslam kadına tüm haklarını vermiştir” diyerek çağdaş problemleri görmezden gelen perspektif. Müslümanlar olarak bizim bu üç bakış açısını da gören, fakat onların dışında, kapsamlı ve kriterlerini kendi kaynağından alan bir bakışla yeni çalışmalar yapmamız gerekiyor. Tanzimat'tan

bu yana içine düştüğümüz savunmacı yaklaşımlardan, sosyal gerçekliğe hapsolmuş tutumlardan ve cinsiyetçi söylemlerden kurtularak eğrisiyle doğrusuyla tarihimizin kadın dokusuna bakabilmeliyiz.

İslam'da kadın konusunu izah etmek için, artık eski kültür ve medeniyetlerde kadının ne kadar insanlık dışı muamelelere maruz bırakıldığını anlatmaktan vazgeçmeliyiz. Bunun yerine İslam'ın kadını nasıl mücerret bir cinsiyet konusu olmaktan çıkardığını, kadın konusunda insan düşüncesinde nasıl bir sıçrama meydana getirdiğini, nasıl Hz. Peygamberin hayatıyla sınırlı olmayan daha uzun vadeli hedefler çizdiğini ancak cesur bir özeleştiriyi yaparak, tarih içinde -bırakınız o hedeflere yürümeyi- Hz. Peygamber dönemindeki iyileştirmeleri dahi nasıl kısmen kaybettiğimizi görebilmeliyiz.

Sonuç olarak belirtmeliyiz ki, hem Kur'an-ı Kerim'de hem de Hz. Peygamberin bize miras bıraktığı sahih hadis öğretilerinde kadın konusuna "cinsiyet" başlığı altında değil, eşref-i mahlûk olan "insan" başlığı altında yer vermiştir. Çünkü hem Kur'an'ın hem de Hz. Peygamberin muhatabı, kadınıyla erkeğiyle insandır. Yüce Kur'an'ın nüzulü insanlıkta bir ufuk sıçraması meydana getirmiştir. Kur'an, insanlığın kadın tasavvurunu değiştiren bir kitaptır. Sevgili Peygamberimizin rahmet mesajlarını dünyaya yaymaya başladığı günden itibaren Mekke ve Medine yıllarını incelediğimiz zaman görüyoruz ki, aslında İslam Peygamberinin en büyük mücadelelerinden biri, "kul" bilincine aykırı bir şekilde kadın-erkek ayrımı yapan; kadını kadın olduğu için aşağılayan ve hor gören cahiliye ideolojisiyle mücadele olmuştur. Maalesef tarihimiz boyunca yanlış yorumlar, ağır kültürel hasarlar, hiçbir sorgu ve eleştiriyi geçit vermeyen kabuller dinin aydınlık mesajının kadınlarımızın dili olmasına yeterince fırsat vermemiştir. Tevarüs ettiğimiz yanlışlıklar modern zamanlarda ciddi bir sorunsala dönüştükten sonra ise, bu alan kesif tartışmaların odağı olmuştur.

Halen mevcut sorunların pek çoğunun doğrudan dinle ve inançla ilintilendirilerek yansıtılması, en azından kadınlarımızın yaşadıkları gerçeklik kadar rahatsızlık vericidir.

Hâlbuki yüce dinimiz, sadece insanlığı şereflendirdiği süreçle sınırlı olmaksızın tüm zamanlarda kadın konusunda fikriyatımızı geliştirecek, zihniyetimizi restore edecek temellere sahiptir. Biz Müslümanlar, bugün kadın ve sorunları konusunda düşünce üretip kalem oynatırken Kerim Kitabımızın ve Resûl-i Ekrem'in belirlediği hikmet ve mutlak hakikat ölçülerini esas almak, insanlığa bu ölçüleri takdim etmek zorundayız. Kadın merkezli sorunların neredeyse kadını sorun sayan kültürel yaklaşımlarla yarışır hâle gelmesinden korkmaksızın geleneğimizle yüzleşebilmeli, bugünümüzü değerlendirip geleceğimizi inşa edebilmeliyiz. Kadını her türlü ayrımcılığın konusu olmaktan çıkarmalı; kadınlarımızın maddi ve manevi anlamda üretkenliklerini topluma sunmalarının yol ve yöntemleri üzerinde durmalıyız. Kadınların kabiliyet ve tecrübelerini toplumun yararına üretime katmaları, onların bu noktada eksik kalmamaları adına söylenmiş bir söz değil; bizim onların katkılarından eksik kalmamamız adına söylenmiş bir sözdür.

Birinci Bölüm

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ “AİLENİN KORUNMASI VE KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİ” KONUSUNDAKİ GÖRÜŞ VE YAKLAŞIMI

Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumun İslam dini ile ilgili inanç, ibadet ve ahlâka dair ihtiyaçlarını karşılamak ve din konusunda halkı aydınlatmak üzere kurulmuştur.¹ Cami içi hizmetlerinin yanı sıra, sosyal ve kültürel içerikli din hizmetleriyle de toplumsal birlik, beraberlik ve dayanışma duygularını güçlendirme yolunda çaba harcamanın, köklü kurumsal yapısı ve temsil ettiği değerler dikkate alındığında Başkanlığın asli vazifelerinden birisi olduğu görülecektir. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumumuzun aile hakkında dinî açıdan doğru bilgilendirilmesi, aile fertlerinin sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler sonucu karşı karşıya kaldığı riskler ve yeni sorun alanları karşısında dinî bilgi ve manevi destekle güçlendirilmesi konularında sorumluluk üstlenen bir kurumdur. Aynı şekilde, hayat mücadelesinde zorlanan, maddi olduğu kadar manevi açıdan da korunmaya ve desteklenmeye ihtiyaç duyan kırılgan kesimlere/ mağdurlara el uzatmak, onları dinin onarıcı ve hayata bağlayıcı gücüyle buluşturmak da Başkanlığın sorumluluk alanına girmektedir.

1 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, Madde 1, Kabul Tarihi: 22. 06. 1965.

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde hizmet veren Din İşleri Yüksek Kurulu'na bağlı Fetva Hattı ve Müftülüklere bağlı Aile İrşat ve Rehberlik Büroları, kendilerine yöneltilen dinî içerikli sorulara cevap vermekte ve sorunlara çözüm önerileri sunmaktadır. Bireysel olduğu kadar toplumsal açıdan da hassas bir alana işaret etmesi bakımından, aileyi zayıflatan problemlerin ve kadına yönelik şiddet konusunun başvurularda sıklıkla dile getirildiği görülmektedir. Bu sebeple, ailenin korunması, kadına, çocuğa, yaşlıya yönelik şiddetin önlenmesi ve dinin merhamet yüklü mesajının toplumun bütün katmanlarına ulaşmasının sağlanması konusunda Başkanlığın yürüttüğü çalışmalar her geçen gün artmakta ve çeşitlenmektedir.

Aile içi şiddet konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı özel çaba göstermektedir. Konuya ilişkin Başbakanlık Genelgesine² göre, kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda toplumu bilinçlendirmek üzere hutbeler okunması, vaazlar verilmesi ve camilerde erkeklere yönelik zihniyet dönüşümünü sağlayacak eğitim programları düzenlenmesi Diyanet İşleri Başkanlığının sorumluluğu altındadır. Ayrıca şiddete uğrayan kadınların başvurabilecekleri, rehberlik ve danışmanlık hizmeti alabilecekleri merkezlerin tanıtımı ile kadınlara yönelik bilinç yükseltme ve eğitim çalışmaları konusunda ulusal bir bilgilendirme kampanyası yürütülmesi de Başkanlıktan beklenenler arasındadır. Töre/namus cinayetleri konusunda çözüm önerilerinin hayata geçirilmesi hususunda ise Başkanlığımız, işbirliği yapılacak kurumlar arasında yer almaktadır.

Din görevlilerinin halkla birebir ilişkisi, etki ve saygınlığı dikkate alındığında, yüklenilen bu görev ve sorumluluğun toplumsal huzur ve barışın sağlanması bakımından son derece

2 2006/17 sayılı "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirlere Dair Başbakanlık Genelgesi" 04.07.2006 tarih ve 26218 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

önemli olduğu görülecektir. Din görevlileri, din hizmetinin doğru ve etkin şekilde sunumunu yaparken, toplum tarafından bir şekilde örnek alınmakta, doğru davranış biçimleriyle halka rehberlik edebilmekte, yapıcı ve birleştirici yaklaşımlarıyla toplum içinde birlik ve beraberliğin teminine doğrudan katkı sağlayabilmektedirler.

Şiddet üzerinden düşünürsek diyebiliriz ki, din görevlilerinin aile ile ilgili konularda sağlam ve uygulanabilir bir bilgi ve donanıma sahip olmaları, kadına karşı şiddetin önlenmesi konusunda üstlendikleri sorumluluğu hakkıyla yerine getirmelerini kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla din gönüllüleri ailenin sağlıklı inşasıyla ilgili meseleleri çok yönlü bir yaklaşımla ele almalı; bid'at ve hurafelerden uzak, doğru ve yerinde bir dinî rehberliğin yanı sıra, tıbbi, hukuki ve idari bakımdan ilgili merci ve uzmanlara da yönlendirme yaparak çözüm sürecini yapılandırmalıdır.

Personelinden bekleneni ve bu beklentiyi karşılamak için personelin ihtiyaç duyduğu donanımın farkında olan Diyanet İşleri Başkanlığı, din görevlilerine yönelik düzenlediği seminerlerin, söz gelimi Aile İrşat ve Rehberlik Büroları personeline verdiği hizmet içi eğitimlerin müfredatında şiddet konusunu dinî, hukukî, sosyal ve psikolojik anlamda irdeleyen ders, sunum ve konferanslara yer vermektedir. Ayrıca yasal sorumluluğu gereği, şiddet, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet alanlarında uzmanlaşmış din görevlisi yetiştirmek amacıyla özel eğitim programları düzenlemekte, bu programlarda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı gibi kamu kurumlarından, üniversitelerden, uluslararası kuruluşlardan ve sivil toplum örgütlerinden destek almaktadır.

Başkanlık, gerek Kur'an ve hadislerde geçen, gerekse Müslümanların tarihî tecrübelerinde yer edinen konular hakkında toplumu aydınlatırken, süreç içindeki yorum, yaklaşım ve uygulama zenginliğini olduğu gibi yansıtmaya çalışmakta, ayrıca bu

zengin mirasın günümüzde nasıl yorumlanması gerektiğini de açık bir şekilde ifade etmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığının, ailenin korunması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda çeşitli vesilelerle ifade ettiği görüşlerine mesnet teşkil eden dinî metinler ve açıklamaları bu bölümde ele alınacaktır.

I- AİLENİN KORUNMASI

Aile, insanın yeryüzündeki serüvenine ilk günden itibaren şahitlik eden köklü ve zengin beraberliğin adıdır. Hayata tutunma ve kemale ulaşma çabasında insanı yalnız bırakmayan bu beraberlik, eşler ile başlayıp çocuklarla büyür ve akrabalarla genişler. Her halkasında insana duygular kadar davranışları, haklar kadar sorumlulukları, geçmiş kadar geleceği hatırlatır. İnsan, ailesinin kendisine açtığı pencereden dünyayı görür. Çocukluğu yaşar, gençliği tadar, yetişkin olur. Her basamakta kendi ayakları üzerinde durabilmek için onu yüreklendiren, besleyen, eğiten ve hayata hazırlayan bir okuldur aile. Kültürünü, geleneğini, ahlakını ve değerlerini ailesinden miras alan insan, ölümün kederini de, düğünün neşesini de ailesiyle paylaşır. Sorumluluğu, adaleti, paylaşmayı, merhameti, muhabbeti, güveni ve onuru ailesinde görür. İlk alışkanlıklarını kazanır, ilk çarelerini dener. Aile yoksunluğu durumunda, telafisi çok zor olan acılar çeker. Kısacası aile, insanoglunun hayat kaynağı olarak önemsenmeyi, korunmayı ve güçlendirilmeyi hak etmektedir.

A) Aile Kurmak

Aile kurmak ve sağlıklı nesiller yetiştirmek İslam dini tarafından ısrarla tavsiye edilen bir hayat modelidir. “Sizden *bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler Allah onları lütfuyla zenginleştirir.*”³ ayeti,

sadece evlenmeye ve imkânı olmayanları evlendirmeye teşvik değil, aynı zamanda bu konuda atılan adımların ilâhi ikramlarla destekleneceğine dair bir vaat de içerir. Nitekim Allah Resûlü “Evlenmeye gücü yetenler evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan çevirmek ve iffeti korumak için en iyi yoldur.”⁴ buyurmuş, evliliğin kendi sünneti olduğunu ısrarla dile getirmiş, hatta sünnetini benimsemeyi reddedenleri uyarmıştır.⁵

Hız. Âdem ve eşi Hız. Havva tarafından kurulan yeryüzünün ilk ailesi, nesiller boyunca devam edecek akrabalık bağlarının habercisidir.⁶ Kadın ve erkek arasında “meveddet ve merhamet” bağları ören ve bu bağları “varlığının delili” olarak sunan ise bizzat Cenab-ı Hak’tır: “Allah’ın varlığının belgelerinden biri de, kendileriyle huzur bulasınız diye sizin için kendi cinsinizden eşler yaratıp, aranızda sevgi ve merhamet var etmesidir. Bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”⁷ Allah Resûlü’nün ifadesi ile kadın ve erkek, bir bütünün benzeşen iki yarısı olarak var edilmiştir.⁸ O (s.a.s.), “Dikkat edin! Sizin, hanımlarınızın üzerinde hakkınız olduğu gibi, hanımlarınızın da sizin üzerinizde hakkı vardır.”⁹ sözleriyle, her iki cinsde de aralarındaki hak ve sorumluluk dengesini korumaları gerektiğini hatırlatmıştır. Bu gerçek, Kur’an-ı Kerim’in dilinde “Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz.”¹⁰ şeklinde tasvir edilir. Şu hâlde eş olmak; eşyle tamamlanmak, kemale doğru yürümek ve yeni anlam dünyalarını onun varlığı sayesinde keşfetmek demektir.

4 Buhârî, Nikâh, 3; Müslim, Nikâh, 1.

5 Buhârî, Nikâh, 1; Müslim, Nikâh, 5; Tirmizî, Nikâh, 1.

6 “Ey insanlar! Şüphesiz yok ki, biz sizi bir erkek ve bir kadından yaratmış ve birbirinizle tanışmanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten çok sakınmanızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.” (Hucurât, 49/13)

7 Rûm, 30/21.

8 “Kadınlar, erkeklerle birlikte bir bütünü tamamlayan diğer yarıdır.” (Ebû Dâvûd, Tahâret, 94; Tirmizî, Tahâret, 82)

9 Tirmizî, Radâ’, 11.

10 Bakara, 2/187.

B) Aile Olmak

Bir ailenin kurulmasından bahsederken, eş olmanın fiziksel olduğu kadar zihinsel ve duygusal bir tamamlanmaya, beslenmeye ve desteklenmeye işaret ettiği mutlaka dile getirilmelidir. Nikâhla birleşen yollar her ne kadar bir aile kurulduğuna şahitlik etse de, aile kurmak kadar 'aile olmak' da önemlidir. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim, aile birliğinin kurulmasının ardından aile olmanın hayata güvenle bakan ve geleceği şekillendiren yönünü anlatır. İnsanoğlu öncelikle aile olmanın ne anlama geldiğini kavramalıdır. Aile olmak, aynı değerleri benimsemek, aynı duygu ve düşünce dünyasında buluşabilmek, inanç ve ideal birlikteliğini yakalamaktır. Dünyadaki birliktelik iyilik üzerine kurulduğunda cennette ailece ağırLANACAĞINI,¹¹ kötülükte işbirliği yapıldığında ise Ebû Leheb ailesi gibi cehennemde topluca cezalandırılacağını¹² farkında olmak demektir. Aynı çatı altında geceyi geçirmenin ya da aynı soy ağacına kayıtlı olmanın aile olmak için yettiğini söylemek zordur. Zira bir aile, bedenlerin yakınlığı kadar canların yakınlığına da muhtaçtır ve bu yakınlık ilmek ilmek iyilikle düğümlendiği zaman anlamlıdır.

Tarih, aile kurmanın, aile olmanın ve aileyi korumanın sayısız örneğine şahittir. Kan bağından öte bir inanç ve sevgi bağıyla hayat imtihanını göğüsleyen nice ailenin Kur'an'da zikredilmesi elbette tesadüf olamaz. Söz gelimi İmrân ailesi hayırla yâd edilir;¹³ peygamberliğine inanmayan bir evlâda tufanın dalgaları arasında "Yavrucuğum!" diye seslenen Hz. Nuh gibi bir babanın şefkati anlatılır;¹⁴ Hz. Yakub gibi Yusufuna düşkün bir babanın özlem ve muhabbet dolu sözlerine yer verilir;¹⁵ Hz. Meryem'in bir anne olarak katlandığı sıkıntılar zikredilir; Rabbine verdiği

11 Ra'd, 13/23; Mü'min, 40/8.

12 Tebbet, 111/1-5.

13 Âl-i İmrân, 3/33-34.

14 Hüd, 11/42-46.

15 Yûsuf, 12/84, 94.

sözden dönmeyen ama İsmail'ini kurban etmeye de kıyamayan Hz. İbrahim'in hâli tasvir edilir.¹⁶ Gün gelecek Hz. İbrahim, ailesi için 'tevhid' gibi güçlü bir buluşma noktası arayacak ve Allah'a yalvaracaktır: *"Rabbim! Bu şehri güvenli kıl. Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."*¹⁷

C) Aileyi Korumak

Aile, her insan için nimet ile külfet arasında gidip gelen bir sarkaç gibidir. Peygamber Efendimizin (s.a.s) *"Kişinin imtihanı ailesi, malı, nefsi, çocuğu ve komşusu ile dir."*¹⁸ şeklindeki ifadesinden de anlaşılacağı üzere aile, hayatın hem göz alıcı nimetlerinden,¹⁹ hem de en ciddi imtihan alanlarından biridir. Kur'an'da *"Bilin ki mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan vesilesidir. Katında büyük mükâfat olan ise ancak Allah'tır."*²⁰ mealinde birden çok ayet yer alır.²¹ İnsan, eşyle ve çocuklarıyla kimi zaman sabır ve sağlık, kimi zaman da geçim ve dirlik sınavına tâbi tutulur. Ailenin bazen varlığı, bazen de yokluğu sınav olur. Sonuçta kişi, önce kendisini sonra da ailesini korumak, maddi ve manevi anlamda desteklemek ve *"Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun!"*²² ayetini hatırlamak durumundadır.

Aileyi korumak, fırsatlarda olduğu kadar sıkıntı anlarında da ailenin menfaatlerini önceleyen bir bakış açısı geliştirmeyi gerektirir. Nitekim Allah Resûlü, kişinin ailesi için harcadığı her kuruşa sadaka ecri verileceğini bildirdiği gibi,²³ ailesini tehlikelerden korumak için mücadele ederken ölenin şehit olacağını da müjdelemiştir.²⁴ Onun 'hayırlı insan' tanımı gayet

16 Sâffât, 37/100-107.

17 İbrahim, 14/35.

18 Buhâri, Mevâkîtu's-salât, 4; Müslim, Fiten ve eşrâtü's-sâa, 26.

19 Âl-i İmrân, 3/14.

20 Enfâl, 8/28.

21 Mesela bkz. Mü'minûn, 23/55-56; Sebe', 34/37; Münâfikûn, 63/9; Tegâbûn, 64/15.

22 Tahrîm, 66/6.

23 Buhâri, İmân, 41.

24 Nesâî, Muhârebe, 23.

açıktır: “Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanıyım.”²⁵ Şu halde insan bencil, sorumsuz, haz peşinde ve hırstan beslenen bir hayat anlayışına kapılıp hazine değerindeki aile bağlarını görmezden gelmemelidir. Doğrusu, aile bağları kolayca kesilip atılamayacak, ömür boyu küslüklerle ya da bitmez tükenmez nefretlerle kopartılamayacak kadar kıymetlidir. Aile bütünlüğünün korunması ise ancak ailenin değerini bilmekle, aile için emek vermekle ve aileyle birlikte zaman geçirmekle mümkündür. Her hâlükârda inanan insan, Allah Resûlü'nün uyarısına muhataptır: “*Ailenin senin üzerinde hakkı var!*”²⁶

Sosyal ve kültürel değişimlerin, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin hızla yaşandığı günümüz dünyasında ailenin karşı karşıya kaldığı problemler her geçen gün daha çetrefil bir hâl almaktadır. Göç, işsizlik, terör ve savaş, doğal afetler, bilişim suçları, ahlâki erozyon gibi birçok bileşen, aile için zorlu bir tablo oluşturmaktadır. Ama böyle bir tablo karşısında yapılabilecek en kötü şey ümitsizliğe düşmek ve aileyi yalnızlığa terk etmek olacaktır. Yapılması gereken, çevremizde yaşanan her türlü değişim ve etkileşimi itina ile incelemek, aileyi olumsuz etkileyenleri erken fark ederek önlem almak ve genç-yaşlı, kadın-erkek demeden bütün aile bireylerini güçlendirmektir.

Savrulan dünyada aile değerlerini yaşanılır kılmak, aileyi korumak adına atılacak en akıllıca adımlardan biridir. Şurası bir gerçek ki, yıllar geçtikçe önceliklerimiz değişebilir, zevklerimiz gelişir, tecrübelerimiz derinleşir. Yakın çevremizden başlayarak küresel ölçüğe ulaşan bir etki alanı içinde bazı kanaatlerimiz farklılaşır, düşünce kalıplarımız yenileriyle yer değiştirir, duygularımız silikleşir ya da belirginleşir. Bütün bunlar doğal olarak aile yaşantımızı etkiler ve aile içi ilişkilerimizin rengine

25 Tirmizi, Menâkıb, 63.

26 Buhârî, Edeb, 86.

yansır. İşte tam bu noktada ailemizi yıkıcı tesirlerden korumak için geçmişle bugünü karşılaştırmak, değişkenlerle sabiteleri ayırt edebilmek gerekir. Dinin aile konusundaki köşe taşlarını aşmadıkça, değişime izin vermekte beis olmadığı açıktır. Ancak “zamanın ruhu” adıyla hayatımıza hükmetmek isteyen değişim ve dönüşüm, söz konusu sabitelerle çatışıyorsa, sınırı aşmasına müsaade edilmemelidir. Aileyi ayakta tutan ve gücünü Kur’an ve Sünnetten alan muhabbet, merhamet, adalet, iffet gibi sabiteler titizlikle korunmalıdır.

Allah Resülû'nün (s.a.s) hayatına bakıldığında, anne-baba-çocuk arasında insan onuruna saygı gereği dürüst, samimi ve şefkatli bir iletişim kurulduğu görülür. Böyle bir oluşumda, aileyi korumak ve aile fertlerinin her birinin toplumda sağlıklı, başarılı ve saygın şahsiyetler olarak var olabilmelerine katkı sağlamak esastır. Bu uğurda harcanan çabalar, ailenin Rabbine edilen nebevi dualarla tamamlanır: *“Allah'im! Seyahatimizde bizim sahibimiz ve geride bıraktığımız ailemizin vekili sensin! Allah'im! Yolculuğun sıkıntısından, kederli görünüşten, aile ve malımızın kötü hâllere düşmesinden sana sığınırım.”*²⁷

*“Allah'im! Senden dünya ve ahirette afiyet dilerim. Allah'im! Senden dinim, dünyam, ailem ve malım hakkında af ve afiyet dilerim.”*²⁸

27 Müslim, Hac, 425.

28 Ebû Dâvud, Edeb, 100-101.

II- KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİ

Tarih, toplumsal çözülmenin had safhaya ulaştığı ve derin bir ahlâk bunalımının yaşandığı, ‘cahiliye çağı’ olarak adlandırılmayı hak eden nice zamanlara şahit olmuştur. Cahiliye, zorbalık esasına dayanan, şiddetten, barbarlıktan ve güçlüden yana gelişen bir hayat anlayışına verilen isimdir.²⁹ Son Peygamber (s.a.s) de böyle bir çözülme döneminde insanlara hakikati tebliğ ile görevlendirilmiştir. Onun nasıl bir dünyaya gözlerini açtığını ve ne çeşit bir düzeni değiştirmekle ömrünü geçirdiğini anlamak için Habeşistan Kralı Necâşi'nin huzurunda konuşan Ca'fer b. Ebû Tâlib'in tasvirini dinlemek yeterlidir: “Ey hükümdar! Biz cahiliye toplumuyduk; putlara tapar, leş yer, çirkin işler yapardık. Akraba ilişkilerine değer vermez, etrafımızdakilere kötülük ederdik. Güçlülerimiz zayıflarımızı ezerdi.”³⁰

Cahiliye, sadece bir çağa değil, bir zihniyete ve hayat tarzına işaret eder. Dolayısıyla insanların arzularına köle oldukları, ilâhi vahye tâbi olmayı reddettikleri, zulüm, sömürü, şiddet ve suistimal gibi damarlardan beslenerek ayakta tuttıkları bir zihniyet,³¹ geçmişle sınırlı olmayıp bugüne de uzanabilmekte ve hatta geleceği tehdit eden bir nitelik taşımaktadır.³²

İşte bu noktada dikkat çekmek istediğimiz husus, Hz. Peygamber dönemi için geçerli olan adalet ve merhamet eksenli ahlâki dönüşüm ve zihni yenilenme ihtiyacının, şiddetin yaygınlaştığı her mekân ve zaman için geçerliliğini koruduğudur. Peygamberimizin, şiddeti bir iletişim tarzı olarak benimseyen cahiliye insanını merhametle tanıştırma yolunda attığı adımlar, o gün gibi bugüne de hitap etmektedir.

29 Bkz. Fayda, Mustafa, “Cahiliye”, *DIA*, VII/19.

30 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 202.

31 Fayda, “Cahiliye”, *DIA*, VII/19.

32 Bkz. Altıntaş, Ramazan, *Bütün Yönleriyle Cahiliye*, Ribat Yay., Konya trs., s. 11 vd.

A) Davranışa mı Düşünce Kalıbına mı Odaklanmalı?

Peygamber Efendimizin cahiliye ile mücadele ederken şiddet ile de mücadele ettiği açıktır. Merhameti toplumun en ince dokularına kadar işlemek, “*Rahmetim gazabımı geçti.*”³³ buyuran bir Yaratıcı tarafından “*âlemlere rahmet olarak gönderilen*”³⁴ bir Peygamberin asli görevlerinden olmuştur. Çocuğun, kadının, erkeğin, kölenin insanlık onuru bakımından Allah katında eşit olduğu ve bu onura layık bir muameleyi hak ettiği, Allah Resülü’nün en güçlü söylemlerinden birisidir.

Merhametin günlük dilde taşıdığı anlam, acıma hissinden doğan bir esirgeyeciliktir. Hâlbuki aile içi ilişkiler açısından bakıldığında, merhametin bir kavram olarak daha derin anlamlar yüklediği görülür. Merhamet, aile içinde buyurgan tavrı, güce dayalı iktidarı, bencilliği ve kibri ortadan kaldıran bir işlev görür. İlişkilerin yatay biçimde seyretmesini sağlar. Fedakârlığı güçlendirir ve başkasını kendisine tercih etme anlamına gelen îsar ahlakını pekiştirir.³⁵ Allah Resülü’nün merhamete davet eden tebliği ile kadın konusunda yaşanan farkındalığı Hz. Ömer şöyle anlatmaktadır: “Biz Cahiliye döneminde kadına zerre kadar değer vermezdik. İslam gelip de Allah onlardan bahsedince, üzerimizde hakları olduğunu anladık ama onları işlerimize dâhil etmek zorunda olmadığımızı düşündük. Bir gün eşimle aramda bir tartışma geçti ve eşim bana karşı ağır konuştu. Ona, ‘Haddini bil!’ dedim. Bunun üzerine eşim şöyle cevap verdi: ‘Sen beni böyle azarlıyorsun ama (Peygamberin eşi olan) kızın Hafsa Resülullah’ın karşısında bazen onun üzülmesine bile sebep olabilecek kadar rahat konuşmaktan çekinmiyor!’”³⁶

33 Buhârî, Tevhid, 22; Müslim, Tevbe, 15.

34 Enbiyâ, 21/107.

35 Köse, Saffet, “Günümüz Türk Aile Dokusunda Zihniyet Değişikliği Üzerine Gözleme Dayalı Bir Analiz”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2010, sayı: 15, s. 163.

36 Buhârî, Libâs, 31; Müslim, Talak, 34.

Farkındalık, hatanın telafisi ve yanlış alışkanlığın doğrusu ile değiştirilmesi konusunda kilit kelimedir. İnsan görerek ya da duyarak öğrenir ve benimsediği davranışları hayatında uygulayarak alışkanlık hâline getirir. Hatalı bir davranışı ise ancak yanlış olduğuna inandığı ve değiştirmeye karar verdiği zaman düzeltebilir. Bir diğer deyişle, yanlışın düzeltilmesi ancak kişinin kabulü ve iradesi ile mümkündür. Yanlışını kabullenmeyen, hatta meşru göstermeye çalışan bir kişiden doğru davranışa geçmesi nasıl beklenebilir ki? Şu halde yanlış düzeltmek, yanlışın sahibinde farkındalık oluşturup değişim gayretini tetikleemekle mümkündür. Değişime giden yolda ilk basamak ise, onun bu hatayı üreten zihin kalıplarını fark etmesini sağlamaktır.³⁷

Zihnimizdeki kalıplar, küçüklüğümüzden itibaren içinde yaşadığımız kültür, zaman, mekan gibi etkenlerle şekillenir ve davranışlarımıza yön verir. Çocukluktan itibaren hayata ve insana dair bazı sözleri duyar ve kaydederiz, bazı yargılar ediniriz, bazı inanışları benimseriz. Bir davranış geliştirmemiz, karar vermemiz ya da çözüm üretmemiz gerektiğinde zihnimizdeki bu kalıplara uygun hareket ederiz. Dolayısıyla düşünce kalıplarımız, en az davranışlarımız kadar önemlidir.

Söz gelimi şiddetin ev içinde yaşanabilir ve doğal olduğunu düşünen bir insan, aile fertlerine şiddet uygulamaktan çekinmeyecektir. Hatalı davranışı doğuran düşünce kalıbı değişmedikçe, bu kalıptan beslenen hatalı tutum ve davranışlar da düzelmeyecektir. Onun önce şiddetin doğal olmadığını kabullenmesi gerekmektedir. Bu açıdan baktığımızda şu hakikati de görmek zor değildir: İslah gayreti güderken

37 Ayrıntılı bilgi için bkz. Martı, Huriye, "Hazreti Peygamberin Ahlakî Çöküşü Engellemede Düşünce Kalıplarını Değiştirme Yöntemi (İman-Ahlak Bağının Vazgeçilmezliği Özelinde Bir Deneme)", Nebevî Mesajın Evrenselliği Siret Sempozyumu (09-10 Mayıs 2008 Konya), ss. 168-182, Konya İlahiyat Derneği Yayınları, Konya 2009.

düşünceye değil de davranışlara odaklanmak, emir ve yasak dilinden başka yöntem bilmemek, sadece ceza odaklı çalışmak başarısızlığın garantisi gibidir. Oysa yanlış zihin kalıpları keşfedilerek doğrularıyla değiştirildiğinde, davranışlar için de düzelme yolu açılacaktır.

B) Şiddeti Doğuran Zihin Kalıpları

Şiddet, çok küçük yaşlardan itibaren yakın çevreden öğrenilen bir davranış formudur. Bir diğer ifadeyle, “Kadınlara uygulanan şiddet, strese karşı öğrenilmiş bir tepkidir.” Kişi, şiddeti gözlemleyerek, model alarak, ebeveyni arasında yaşanan şiddete şahit olarak ya da şiddetin birebir hedefi olarak öğrenir ve bir çeşit stresle başa çıkma yöntemi olarak benimser.³⁸ Dolayısıyla şiddetle mücadele için strateji belirlerken, sonrasında harekete geçmek kadar, olmasını önlemek de büyük önem taşımaktadır. Olup biten, yıkıp döken, ezip eriten bir şiddetin cezasını vermek elbette elzemdir. Ancak şiddeti var eden zihin dünyasına müdahale etmedikçe, eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarına ağırlık vermedikçe, merhamet örneklerini artırmadıkça şiddetin önlenmesi zorlaşacaktır.

Bugün insanımızı şiddete sürükleyen algı bozuklukları nelerdir? Bilhassa aile içi şiddetin bir pişmanlık sebebi olmaktan çıkmasında hangi geleneksel yargılar etkilidir? Şiddetin yayılmasında hangi kültürel kalıplar referans alınmaktadır?

Şiddetin kaynağını tespiti yönelik bu ve benzeri soruların cevabını bulmak, kadına yönelik şiddetle mücadeleyi güçlendirecektir. Hz. Âdem’in oğullarından birisi diğerini öldürdüğünde yeryüzüne düşen şiddet, insanlığın ilk ailesinden beri var olagelen acımasız bir gerçekliktir. Dış denetim mekanizmaları ne kadar işletilse de şiddetin ancak iç denetimin

38 Page, Ayten Zara-Merve Ince, “Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme”, Türk Psikoloji Yazıları, sayı: 22, Aralık 2008, s. 84.

sağlanmasıyla yani değer ve vicdan eğitimiyle önlenilebileceği konusunda kimsenin şüphesi olmasa gerektir. Şimdi söz konusu sorular üzerinden yürüyerek şiddeti besleyen ve asırlarla yaşıt olan zihin kalıplarının hangi İslamî referanslar eşliğinde tashih edilebileceği üzerinde düşünelim.

1) Değer algısı

Bir insanın diğerine şiddet uygulamasının altında yatan yargılardan ilki, onu değersiz görmesidir. Özel ve değerli bulduğu bir varlığı incitmekten çekinmek kadar, değersiz ve önemsiz gördüğü varlığa karşı hoyratlaşmak da insanın doğasında var olan bir hâldir. Bu yüzden İslam'ın temel metinleri, kâinattaki her varlığın anlam taşıdığını ve bir özdeğere sahip olduğunu dile getirerek değersiz bulduğunu tüketme lüksünü insanın elinden alır.

İnsan, kâinatın en kıymetli varlığıdır. Allah, meleklerine, “*Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.*”³⁹ buyurduğunda, kâinattaki düzene uyum sağlayabilecek akıllı, güçlü ve sorumlu bir varlıktan bahsetmiştir. Bu ifadede cinsiyet belirtilmemiş olması dikkate şayandır. Cenab-ı Hak, “*insanları yeryüzünün halifeleri kıldığını*”⁴⁰ söylerken de saygınlık ve sorumluluğu erkeğe ya da kadına değil, insana yüklemiştir. Şu hâlde halifelik gibi değerli bir konunun gereği olarak Allah'ın rızasına uygun biçimde dünya hayatını şekillendirme görevi hem kadının hem de erkeğin omuzlarındadır.

İnsan gerçekliğinin kadın ve erkek olarak iki farklı ama birbirini tamamlayan boyutta yaratıldığını hatırlamak, kadını dikkate almadan insan hayatını okumanın, insanı tanımanın ve anlamının imkânsızlığını da hatırlatacaktır. Yeryüzünün şerefli halifesi olmak, insan olarak yaratılmanın ayrılmaz vasfıdır. Bu

39 Bakara, 2/30.

40 Neml, 27/62; Fâtır, 35/39.

varoluşsal değer, aslında erkek ve kadının kul olma paydasında buluşması anlamına gelir. Allah'ın hem ilâhi ödülünden⁴¹ hem de cezadan⁴² bahsederken her iki cinsi ayrı ayrı zikretmesi, eşdeğer oluşlarına işarettir: “Sizden erkek olsun kadın olsun, hiçbir çalışanın amelini karşılıksız bırakmayacağım.”⁴³ Allah katındaki öncelik, ancak takva duygusundaki derinliğe göre elde edilir ve Allah Resülû bu ilkeyi şöyle dile getirir: “Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Biliniz ki Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap olana, beyazın siyaha, siyahın da beyaza üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir. Şüphesiz Allah katında en değerliniz, en çok takva sahibi olanınızdır.”⁴⁴

Kadının ve erkeğin sahip olduğu özdeğer, dünyaya geldikleri andan itibaren dikkate alınması gereken bir olgudur. Oğlu olduğunda bayram edip, kızı olduğunda karalar bağlayan bir zihniyet, dünyaya gelen her canın aynı değere sahip olduğunu ifade eden Kur'an ayetleriyle açıkça kınanır.⁴⁵ Neden Allah Resülû (s.a.s) kız çocuğu ile erkek çocuğu arasında ayırım yapılmasını yasaklamış ve “Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adil davranın.”⁴⁶ buyurmuştur? Neden kendisiyle beraber savaşa katılan kadınlara o güne kadar görülmemiş biçimde ganimetten pay vermiştir?⁴⁷ Neden kadınların bir eğitim ve kültür merkezi olan Mescid-i Nebevî'de cemaate katılmalarını ısrarla istemiş,

41 “Şüphesiz Müslüman erkeklerle Müslüman kadınlar, mümin erkeklerle mümin kadınlar, itaatkâr erkeklerle itaatkâr kadınlar, doğru erkeklerle doğru kadınlar, sabreden erkeklerle sabreden kadınlar, Allah'a derinden saygı duyan erkekler, Allah'a derinden saygı duyan kadınlar, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlar, namuslarını koruyan erkeklerle namuslarını koruyan kadınlar, Allah'ı çokça anan erkeklerle çokça anan kadınlar var ya, işte onlar için Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.” (Ahzâb, 33/35)

42 “Hırsız erkek ile hırsız kadın...” (Mâide, 5/38) ; “Zina eden kadın ve zina eden erkek...” (Nûr, 24/2)

43 Âl-i İmrân, 3/195.

44 Ibn Hanbel, V, 411.

45 Bkz. En'âm, 6/140; Nahl, 16/58-59; Zuhuf, 43/17.

46 Buhârî, Hibe, 13.

47 Ebü Dâvûd, Cihad, 141.

erkekleri onlara engel olmamaları konusunda uyarılmıştır?⁴⁸
Neden kadınlara özel ders saatleri ayarlamıştır?⁴⁹

Örnekler çoğaltılabilir, cevap aynıdır: İslam dini kadının yalnızca yaratılış bakımından erkekle aynı değere sahip olduğunu ilan etmekle kalmamış aynı zamanda onun örtülü kalan değerini gün yüzüne çıkararak halife olma yetisini canlandırmasının önündeki engelleri kaldırmıştır. Dolayısıyla kadın, değerini kendi varlığından alır; insan olma saygınlığını taşır. Resül-i Ekrem'in "*Her Müslüman'ın bir başka Müslüman'a kanı, malı ve ırzı (iffet ve haysiyeti) haramdır.*"⁵⁰ sözü ile belirlediği temel haklar kapsamında, kadının onuru, bedeni ve can güvenliği dokunulmazdır.

2) Konum karmaşası

İnsanın şiddet konusunda pervasızlığı, zihninde yer eden hiyerarşi ile de alakalıdır. Birçok defalar şahit oluruz ki, son derece öfkelenildiği bir olayda muhatabı olan erkeğe karşı daha sabırlı olabilen, kendini kontrol eden ve eşitler arası çözüm arayışına giren bir erkek, aynı olayda muhatabı kendi eşi olduğunda öfkesini sınırlama ihtiyacı duymaksızın şiddete başvurabilmektedir. Muhatabın cinsiyeti üzerinden şiddetin dozunu ayarlamak ancak kadının konumu ile birlikte düşünüldüğünde anlaşılabilir bir durumdur.

Geçmişten bugüne farklı etnik, dinî ve kültürel kodlara sahip toplumlarda kadını erkeğin birkaç basamak altında konumlandırılan bir yapılanmaya rastlanır. Ataerkil sistem olarak adlandırılan bu yapı, kadını ve erkeği ast-üst ilişkisi içinde var etmekte, kadının ikincil konumunun hayattaki rol dağılımından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Kadim din ve inanışlar, örf

48 "Allah'ın kadın kullarının Allah'ın mescitlerine gelmelerine engel olmayın!" (Buhârî, Cuma, 13; Müslim, Salât, 136)

49 Müslim, Birr ve Sila, 152.

50 Müslim, Birr ve Sila, 32.

ve gelenekler, kültürel genler gibi bir dizi bileşen sonucunda, kadının bu düşük statüsü sebebiyle şiddetle yüzleşmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Maalesef hâlâ bazı toplumlarda kadın ancak mensup olduğu soy, dünyaya getirdiği erkek çocuk sayısı, kızlarını ve gelinlerini kontrol etme becerisi ya da mal varlığı ile sosyal bir statü edinebilmektedir. Çocukluktan başlayarak, sosyalleşme süreci içinde erkeğe “eksik etekle” ilişkisinde iktidarı elden bırakmaması, gerekirse sert davranabileceği öğretilirken, kadına gerginliği tırmandırmamak adına yutkunması ve şiddetle baş etme konusunda yetersiz olduğu aşılansmaktadır.⁵¹

İslam dininin temel referanslarının bu konumlandırmayı onayladığı söylenemez. Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın çocuklarının, ırk, dil ve renkleri sayesinde Allah karşısında üstünlük elde etme imkânına sahip olmadıklarını açıkça belirten Hz. Peygamber (s.a.s), aynı şekilde cinsiyete de paye biçmeyerek şöyle seslenmektedir: *“Ey insanlar! Allah, cahiliye gururunu ve atalarla övünme âdetini kaldırmıştır. İnsanlar iki gruptur: Birincisi iyi, takva sahibi ve Allah katında değerli kişi, diğeri ise günahkâr, isyankâr ve Allah katında değersiz kişidir. Bütün insanlar Âdem'in çocuklarıdır. Ve Allah, Âdem'i topraktan yaratmıştır.”*⁵² Kur'an'ın statü kriteri de gayet açıktır: *“Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.”*⁵³

Sıklıkla erkek ve kadın arasında derece farkı olduğuna dair Kur'anî bir delil olarak sunulan *“Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları (ailenin geçimini sağladıkları) için erkekler kadınların koruyup*

51 İçli, Tülin Günşen, Aile'de Kadına Karşı Şiddet ve Kadın'ın Suçluluğu, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1995, s. 21.

52 Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'an, 49, Menâkıb, 74; Ebû Dâvûd, Edeb, 110-111.

53 Hucurât, 49/13.

*kollayıcısıdır.*⁵⁴ ayetinin aile içi ilişkiler bağlamında nazil olduğu burada hatırlanmalıdır. Aralarında evlilik bağı olmayan bütün erkek ve kadınları kapsayacak biçimde genelleştirilmesi, ayetin anlam sınırlarını zorlayan hatta aşan bir yorumdur. Ayette bahsedilen üstünlük ve kaim oluş, nafaka teminine ve koruyup kollama yükümlülüğüne işaretle erkeğe haktan ziyade sorumluluk yüklemekte, aile kurumunun himayesine vurgu yapmaktadır. Yönetim yetkisini buyurganlıkla ve şiddetle karıştırmak, ayete haksızlık olacaktır.⁵⁵ Zira koca, karısının amiri değil eşidir.

Konunun geldiği bu noktada, eş olmanın anlamına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Çünkü kadın ve erkek arasında dikey bir ilişki kurgulamanın meydana getirdiği en ciddi hasarlardan birisi de eş olma bilincinin zedelenmesidir. “*Ve O iki eşi; erkeği ve kadını yarattı.*”⁵⁶ ayetiyle Allah, kadın ve erkeğe “eş” diye seslenirken, onların birbirlerine göre hangi konumda var edildiklerini de ifade buyurmaktadır. Elbette eş olmak, kadın ve erkek için hayatta var oluşun yegâne boyutu değildir. Ancak, çoğu kere insanın hayata tutunma çabasında bir eşin varlığı özellikli yer tutar. Kur’an bunu şöyle ifade eder: “*Allah’ın varlığının belgelerinden biri de, kendileriyle huzur bulasınız diye sizin için kendi cinsinizden eşler yaratıp, aranızda sevgi ve merhamet var etmesidir. Bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.*”⁵⁷ Kadın ve erkek yeryüzü sınavını birlikte omuzlayan, inanç birlikteliğini tadararak birbirlerine veli/dost olup iyiliğe yönlendiren ve kötülükten sakındıran,⁵⁸ birbirinin karşısında değil yanı başında konumlanan eşdüzey iki varlıktır.

‘Eşini bulmak’ ya da bir başkasına ‘eşlik etmek’ sayesinde insanın

54 Nisâ, 4/34. Benzer bir ayet için bkz. Bakara, 2/228.

55 Detaylı bilgi için bkz. Görgülü, Ülfet, Kadın ve Siyaset –İslam Toplumunda Kadının Siyasal Hakları Üzerine Fikhi Bir İnceleme-, İz Yayıncılık, İstanbul 2014.

56 Necm, 53/45.

57 A’raf, 7/189; Rûm, 30/21.

58 Tevbe, 9/71-72.

kazandığı konum, sağladığı kazanım ve üstlendiği sorumluluk onu diğer varlıklardan ayrıcalıklı kılacak kadar değerlidir. Bu noktada kadının fıtrata gereği erkekten farklı özelliklere sahip olması, bir dezavantaj değil, aksine avantajdır. Zira kadının yaratılıştan getirdiği niteliklerle “kendine özgü bir alan” açması, yeni bir anlam dünyasına erkeği taşıyarak ona farklı bir perspektiften önce kendini, sonra da hayatı tanıma fırsatı sunması demektir. Bu fırsatı değerlendirmesi beklenen erkek, aynı şekilde varoluşsal farklılıkları ile eşinin hayatına anlam katmak durumundadır. Kur’an’ın eşleri tanımlarken “*Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır.*”⁵⁹ buyurması, kadın ve erkek arasındaki dikey değil, döngüsel ve bütüncü ilişkiye işaret eder. Peygamber Efendimizin şu cümlesi ise konum karmaşasını çözümler niteliktedir: “Kadınlar, erkeklerle birlikte bir bütünü tamamlayan diğer yarıdır.”⁶⁰

3) Mülkiyet iddiası

Şiddetin beslendiği bir diğer zihin kalıbı ise, erkeği özne olarak kabul ederken kadını nesneleştirir ve ikisi arasında bir mülkiyet ilişkisi kurar. Kültürel kodlara işleyen bu algı, erkeği malik ve sahip, kadını ise mülk ve beden olarak görme eğilimindedir. Erkeğin otorite ihtiyacı, kadını her türlü tehlikeden koruma ve kollama çabası ile birleşince, kimi zaman eşini sahiplenme güdüsü, eşinin sahibi olma iddiasına dönüşmektedir.

Kâinata ne varsa Allah’a aittir.⁶¹ Canların sahibi O’dur, hükümler O’na mahsustur.⁶² Bir insanın diğeri üzerinde sınırsız egemenlik kurması, dilediğince hareket edip kural tanımaması, İslam’ın ruhuna aykırıdır. Aile içi ilişkilerde anne-

59 Bakara, 2/228.

60 Ebû Dâvûd, Tahâret, 94.

61 Şûrâ, 42/49-50.

62 Bakara, 2/107.

baba-çocuk üçlüsünün birbirlerine sahip olmalarından değil, ancak emanet olmalarından söz edilebilir. Bu noktada, Veda Haccında göz alabildiğine kalabalığa seslenen Resül-i Ekrem'in dile getirdiği emanet kavramına odaklanılmalıdır: *"Kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Çünkü siz, onları Allah'ın emaneti olarak aldınız ve Allah'ın adını anarak (nikâh kıyıp) onları kendinize helâl kıldınız."*⁶³

En sade anlatımla erkek, ilâhi iradenin, hassas ve suistimale açık olan aile fertlerini kendisine emanet ettiği varlıktır. Gün gelip emanetin sahibine hesap vereceğinin bilincinde olmak, kadına ve çocuğa karşı şiddetten uzak durmanın en güçlü dinamiklerinden biri olmalıdır.

4) Yanlış namus telakkisi

Şiddete bahane olarak dillendirilen bir diğer zihin kalıbı da erkeğin kadının namusundan sorumlu olduğudur. Hayâ, iffet ve namus insan için gerçekten vazgeçilemeyecek temel değerlerdir. Bu değerler, dinî literatürde imanın bir gereği olup insanın ziyneti olarak takdim edilir.⁶⁴ Hz. Âdem ve eşinin iffetine dair kesitler Kur'an'da sunularak⁶⁵ namusun ne derece tabii ve köklü bir duygu olduğuna işaret edilir. Namusa yönelik saldırılara karşı maddi ve manevi müeyyideler öngörülür.⁶⁶ Namuslu kimselere iftirada bulunmak büyük günahlar arasında sayılır ve kesin bir dille yasaklanır.⁶⁷

63 Müslim, Hac, 147.

64 Buhârî, İman, 16; Müslim, İman, 58.

65 "Nihayet şeytan ona vesvese verip şöyle dedi: Ey Âdem! Sana ebedilik ağacını ve yok olmayan bir saltanatı göstereyim mi? Bunun üzerine onlar (Âdem ve eşi Havva) o ağacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. Âdem, Rabbine isyan etti ve yolunu şaşırды." (Tâhâ, 20/120-121)

66 "İffetli ve (haklarında uydurulan kötülüklerden) habersiz mümin kadınlara zina isnat edenler, gerçekten dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir. İşlemiş oldukları günahattan dolayı dillerinin, ellerinin ve ayaklarının kendi aleyhlerine şahitlik edecekleri günde onlara çok büyük bir azap vardır." (Nur, 24/23-24)

67 Detaylı bilgi için bkz. Yiğit, Yaşar, "İslam ve İnsan Hakları Bağlamında Töre Cinayetlerinin Değerlendirilmesi", Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 2011, cilt: XLVII, sayı: 1, s. 53-74.

Namus dün olduğu gibi bugün de Müslüman toplumlarda son derece önem taşıyan bir değerdir. Fakat maalesef kimi bölgelerde kadın üzerinde acımasız bir denetim kurulmasına hizmet eden kolektif bir anlama taşınmış durumdadır. Tarihe doğru bu anlamın izlerini sürdüğümüzde yine cahiliye zihniyeti ile karşılaşırız. İslam öncesi Arap toplumunda da kadın, erkeğin şeref ve haysiyetinin merkezindedir. Yiğitlik, kadının dokunulmazlığını korumaktan geçer ve bu sebeple kız çocukları, erkek hayatındaki zayıf nokta olarak görülür, rahatsızlık uyandırır, istenmez.⁶⁸

Namus tanımının ve muhtevasının zamana ve zemine göre değiştiği dikkate alındığında, bir kadının namusunu korumakla kendilerini yükümlü gören aile erkeklerinin hangi detayları “namus lekesi” şeklinde adlandırabileceği tam bir muammadır. Erkeğin kadının güvenliğine özen göstermesi, onu koruyup desteklemesi bir erdem ise de ırzına geçilen mazlum bir kadını ailenin namusunu temizleme adına cezalandırmaya varan bir şiddetin İslam dini ile bağdaşması mümkün değildir.

Bir eylem veya davranış değerlendirilirken, ‘namusluluk’ ya da ‘namussuzluk’ nitelemesinin ölçütü olarak cinsiyete odaklanılamaz. Herhangi bir davranış, özü itibarıyla ya ahlakidir ya da değildir. Dinî ve ahlakî bakımdan çirkin kabul edilen zina eylemi, hem kadın hem de erkek için aynı ölçüde çirkindir. Eğer sahih ve sağlam zeminli bir dindarlıktan ya da gelenekten bahsedilecekse bunun böyle algılanması gerekir. Zira zina suçunu ve günahını işleyen erkeğin de kadının da dindeki müeyyidesi aynıdır.⁶⁹ Namus beklentisi kadın ve erkek arasında farklı bir tonda değerlendiriliyorsa, ahlak ve dindarlık anlayışımızın yeniden ele alınması bir tarafa, uygulanan namus cinayeti gibi bir

68 Erkan, Rüstem - Faruk Bozgöz, “Kadına Yönelik Şiddetin Sosyo-Ekonomik, Dinsel ve Kültürel Boyutları: Diyarbakır Örneği”, EKEV Akademi Dergisi, 2004, cilt: VIII, sayı: 18, s. 226.

69 “Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun.” (Nür, 24/2)

müeyyidenin (!) sadece nefsi ve çevreyi tatmin etmeye yönelik bir şiddet ve vahşet olduğunu bilmek gerekir.⁷⁰

“Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, namuslarını korusunlar.”⁷¹ emrinin hemen ardından, “Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, namuslarını korusunlar.”⁷² buyuran Allah'ın, namus konusunda her iki cinsten de beklentisinin aynı olduğu açıktır. Her fert sahip olduğu insanlık onuruna ve takva bilincine uygun bir biçimde kendi namusundan sorumludur. İslam'da gerekçesi her ne olursa olsun meşruiyet zeminli olmayan eylemler haksızdır. Zina eylemi, zina isnadı veya ithamı gibi bir durumla karşı karşıya kalındığında, dinin takip ettiği yöntem ve öngördüğü müeyyideler bellidir. Söz konusu müeyyideleri tatbik yetkisi ise sadece devletin onadığı mercie aittir.

Sonuç olarak, şiddet sosyal öğrenme ile küçük yaştan itibaren benimsenen bir davranış formu olup, kültürden, alışkanlıklardan, atasözlerinden, basmakalıp eğilimlerden beslenen bir yapıya sahiptir. Yanlış bir davranışı değiştirme yolunda atılacak en sağlıklı adımın, o davranışı şekillendiren zihin kalıplarını düzeltmek olduğu dikkate alındığında, Müslüman bir toplumda kadına yönelik şiddetin hangi yargılardan kaynaklandığını tespit etmenin önemi ortaya çıkacaktır. Bu yargılar dinin temel metinlerine arz edilecek, ortaya çıkan uyum(suzluk) tablosu kadın ve şiddeti aynı karede görebilenlere bir defa daha düşünme zorunluluğu getirecektir.

Allah Resûlü, “Müslüman, diğer Müslümanların, elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir. Mümin de, halkın, canlarını ve mallarını kendisine karşı emniyette bildikleri kişidir.”⁷³ buyurur.

70 Yiğit, “İslam ve İnsan Hakları Bağlamında Töre Cinayetlerinin Değerlendirilmesi”, s. 61.

71 Nûr, 24/30.

72 Nûr, 24/31.

73 Tirmizî, İman, 12.

Böylesine açık bir tasvire rağmen, kadının zarar görmesi ve kendisini toplumda emniyet içinde hissetmemesi gibi bir sorun bugün hâlâ çözüm beklemektedir. Kadına şiddet uygulamayı meşru görmenin öncelikli nedeni kadının değeri ve konumu konusundaki köklü tasavvurdur. Kadının şiddet eksenli bir terbiye ile ıslah edilebileceği düşüncesi her şeyden önce kültürel ve ne yazık ki bu kültür de gücünü başta dinin yanlış yorumları olmak üzere, sosyal şartlardan ve yüklenmiş bilgi müfredatından almaktadır. Kadın ve erkek arasında dikey ve buyurgan bir ilişki geliştirerek eş olma nezaketini yok sayan bir diğer algı, kadını erkeğin mülkiyeti altında görmekle namus gibi özel bir alanı bile erkeğin kontrolü altına alma eğilimindeki çarpık zihinsel yapılanmalara zemin oluşturmaktadır.

Bütün bu zihniyet hastalıklarını tedavinin yolu eğitim ve rehberlik çalışmalarından geçmektedir. Geleceğin şiddet barındırmamasını temenni eden herkes, toplumu değer ve ahlak eğitimiyle, sağlıklı bir kadın algısıyla buluşturmak için emek vermelidir. Hz. Âişe'nin ifadesiyle, “hayatı boyunca bir kadına ya da hizmetçiye tek bir tokat atmama” iradesini gösteren⁷⁴ Peygamberimizin örneğini gündemde tutmamız gerekmektedir. “Allah'ın hanım kullarına vurmayın! ... Bu gece Muhammed'in eşlerine pek çok kadın geldi. Hepsi de kocalarından şikâyetçiydi. Bu adamların sizin hayırlılarınız olduğunu sanmayın!”⁷⁵ şeklindeki nebevî ifadeler, “Kadına şiddet uygulayan iyi Müslüman olamaz!” diyen yeni zihin kalıpları üretmeye imkân tanımakta değil midir?

Abdullah b. Ömer, “Biz Peygamber (s.a.s) zamanında hakkımızda vahiy indirilir korkusuyla hanımlarımıza karşı söz söylemekten ve rahat davranmaktan çekinirdik. Ancak Peygamber (s.a.s) vefat edince,

74 Müslim, Fedâil, 79.

75 Ebû Dâvud, Nikâh, 41-42.

istediğimizi söylemeye ve rahat davranmaya başladık.” der.⁷⁶ Demek ki Allah Resulü, kadınla ilişkide merhametli olma konusunda döneminin yaygın davranış kalıpları dışında hareket etmekte ve bu hareket biçimi vahyin gücü ile desteklenmektedir. Şu halde onun misyonunu devam ettirmek, toplumumuzda ve dünyada kadını şiddetin odağına yerleştiren her türlü anlayış, inanış, gelenek ve törenin karşısında durmayı, şiddetle mücadelede vahyin merhamet yüklü mesajını arkasına almayı gerekli kılmaktadır.

---

76 Buhârî, Nikâh, 81.

İkinci Bölüm

KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ SORUMLULUK ALANI, GÖREV VE İCRAATLARI

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un 1. Maddesinde, Başkanlığın kuruluş amaçları arasında “din konusunda toplumu aydınlatmak” şeklinde ifade edilen bir görev alanına da yer verilmektedir. Bu görev, hem toplumumuzun İslam dinine ait inanç, ibadet ve ahlak ilkeleri hakkında doğru bilgiye ulaşmasını, hem de sosyal problemler karşısında dinin birleştirici ve onarıcı bir manevi destek kaynağı olarak topluma sunulmasını içermektedir. Başkanlığımızın cami içi din hizmetlerine paralel olarak gelişen sosyal ve kültürel içerikli din hizmetleri, toplumsal sorunlara yönelik duyarlılığının ve çözüm çabalarına müdahil olma kararlılığının açık ifadesidir. Böyle bir yaklaşımda, insanların hayatında önemli bir referans ağına sahip olan dinin, sosyal hayata dair açmazların çözümünde olumlu rol oynayabileceği düşüncesi temel alınmaktadır.

Hızlı ve çarpık kentleşme, göç, zararlı alışkanlıklar ve bağımlılıklar, yoksulluk, tüketim kültürü ve ahlâkî erozyon gibi çağımıza damgasını vuran sosyal problemlerin belki de en başında “şiddet” gelmektedir. Şiddet, çeşitleri ve boyutları farklı

olsa da sonuçta bir insan hakları ihlalidir. Ailede özellikle kadın ve çocuğun görmüş olduğu şiddet, sadece beden ve ruh sağlığını etkilemekle kalmayıp özgüveni, saygıyı, hayat kalitesini ve kendi hayatını kontrol etme yeteneğini de ciddi biçimde tehdit etmektedir. Kadının ve çocuğun insanlık onurunu zedeleyen şiddet, bugün olduğu kadar gelecekte de hukuki, sosyal, siyasal ve ekonomik statü kayıplarına sebep olmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, huzur, sulh ve güven temelli bir din olan İslam ile asla bağdaşmayan aile içi şiddet olgusunun karşısında yer almakta, ülkemizin kadın sorunlarına karşı duyarlı olup bu sorunların çözümünde aktif rol almayı kalıcı bir politika olarak benimsemektedir. Kadın ve çocuk sorunlarına odaklanan çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde hareket eden Başkanlığımız, dinin “yanlışı onaylayıcı bir referans” olarak kullanılmasını önlemeyi; birlikte ve barış içinde yaşadığımız, birbirimize insan olarak saygı ve sevgi duyduğumuz bir dünyayı inşa etme çabasında yüce dinimizin kalıcı öğretisini yapı taşı kılmayı hedeflemektedir.

Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez bir mesajında, kadın hakları ve bu konudaki ihlallerin önlenmesi konusunda Başkanlığın kararlılığını şöyle dile getirmektedir:

“Yaraticımıza Cenab-ı Hak deriz. Biz, Yaraticımızı hakkın ve hakikatin kaynağı olarak görürüz. Bu sebeple hak ihlalleri Hakk'ın gayretine dokunan en büyük günahlardandır. Hak ihlalleri içerisinde en kötüsü ve bütün insanlığı sorumlu duruma düşüreni ise, hiç kimse tarafından fark edilmeyen, toplum tarafından örtülen ve yok sayılan gizli hak ihlalleridir.

Her şeyden önce, kadına karşı ayrımcılığın bir nevi ırkçılık olduğunu, kadını aşağılamanın ve hırpalamanın ne büyük bir vebal olduğunu, çocuk istismarının, zorla ve küçük yaşta evlendirmenin, töre-namus cinayetlerinin dinimiz tarafından asla kabul edilemez olduğunu hepimiz bilmeliyiz ve şiddet ile

mücadelede fiili öncülük yapmalıyız. Hiçbir gelenek, örf ve inanış aile içi şiddetin mazereti olamaz.”⁷⁷

Ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesi bağlamında Başkanlığımızın attığı adımlar, yazılı ve görsel materyallerle desteklenen eğitim çalışmalarından ve halk içinde şiddete karşı duyarlılığı geliştirmeye yönelik dini faaliyetlerden oluşmaktadır. Bu kitapçıkta söz konusu faaliyetler kapsamında yer alan toplantı, seminer ve şûralar, atölye çalışmaları, projeler ve yayın hizmetleri ele alınacaktır.

I. Şûra, Seminer ve Toplantılar

A) Diyanet İşleri Başkanlığının merkez ve taşra teşkilatları arasında iletişimin güçlendirilmesi amacıyla periyodik olarak düzenlenen İl Müftüleri Seminerleri, taşra teşkilatında yürütülen hizmetlerde verimliliğin artırılması, metot ve ilke birliğinin sağlanması ve yıl içinde gerçekleştirilecek faaliyetler konusunda bilgi alışverişinde bulunulması bakımından son derece önemli toplantılardır. Bu toplantıların 2005 yılından itibaren yayımlanan sonuç bildirgelerinde “kadın ve çocuklara yönelik din hizmeti, aile içi şiddet, kadın hakları, kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddet, töre ve namus cinayetleri” gibi konuların yer alması, Başkanlığın şiddetle mücadeleyi ülke çapında etkinleştirme ve yaygınlaştırma kararlılığını göstermektedir.

I. İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesi (26-30 Haziran 2005, Abant-Bolu)

Peygamber Efendimiz, kadın haklarına riayeti toplumlara önemli bir vazife olarak yüklemiştir. Toplumumuzda kadının

77 Başkanlığımızın Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile birlikte yürüttüğü “Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Din Görevlilerinin Katkısının Sağlanması Projesi” eğitimlerinin başlaması münasebetiyle hazırlanan tanıtım sinevizyonundan.

hukukunun yeterince iyi korunduğu maalesef söylenemez. Mevcut hâliyle kadını, değişik vesilelerle birçok ayrımcılığın konusu olmaktadır. Bu ayrımcılığın giderilmesi, kadının özgür ve eşit birey olarak diğer bireylere tanınan hak ve imkânlardan yararlanması, bizzat Hz. Peygamberin başlattığı ve hepimizin sahip çıkması gereken ortak hedef ve ilkelerden biri olmalıdır.

II. İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesi

(25-28 Şubat 2006, Antalya)

11. Madde- İnsan hakları ve bunun önemli bir parçasını teşkil eden kadın hakları, sadece insanlık tecrübesinin günümüzde ulaştığı ortak bir söylem değil, aynı zamanda yüce dinimizin insanlığa getirdiği mesajın özünde yer alan temel değerlerden biridir. Dinimiz saygın, değerli ve şerefli bir varlık olarak yaratılan insanın yaşama hakkını ve onun diğer temel haklarını dokunulmaz ve mukaddes haklar olarak ilan etmiş, bu konuda cinsiyet ayırımına asla yer vermemiştir. İslam, kadın ve erkeği Yaratıcı karşısında eşit bireyler olarak tanıtmakta, her dönemde kadınlara karşı insanlar arasında az veya çok varlığını sürdüren haksız uygulamaları açıkça kınamaktadır.

III. İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesi

(8-11 Eylül 2006, Kızılcahamam-Ankara)

5. Madde- Başkanlığımız, kadın-erkek ayrımı yapmadan, herkesi öğrenmeye teşvik eden ve doğru bilginin peşinde olmayı emreden yüce dinimizin öğretilerini, her fırsatta sadece halkımıza aktarmakla yetinmemiş, personelinin maddi destekleriyle okullar inşa etmiştir. Aynı şekilde bu yıl da "eğitime katkı seferberliği"ne yürekten destek vererek "Kız çocukları okulsuz kalmamasın!" çağrısı yapmayı onurlu bir görev bilmektedir. Bu çağrımızın bir parçası ve yol açıcı bir davranış olması umuduyla, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri

başta olmak üzere, il müftülüklerimiz buldukları illerde, personelimizin katkılarını da alarak ailelerinin ekonomik durumu iyi olmayan belli sayıda kız öğrencinin temel eğitim giderlerini üstlenmeye karar vermiştir.⁷⁸

8. Madde- Din görevlisini, sadece din hizmetinin doğru ve etkin şekilde sunumunda değil, aynı zamanda toplumun birlik ve beraberliğini, huzur ve barışını teminde de önemli bir unsur olarak görmek gerekir. Bunun için de aile içi sorunlar, kadının maruz kaldığı ayrımcılık ve şiddet, insan hakları ihlalleri, töre cinayetleri, çevre duyarlılığı, kötü ve zararlı alışkanlıklarla mücadele gibi sosyal konularda dinî bilgi açısından rehberlik etmek, varsa yanlış dinî anlayışları gidermek, bu alanda çalışan kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde hareket etmek, uzman din görevlilerimizin sorumluluğu kapsamındadır.

IV. İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesi

(14-16 Mart 2007, İzmir)

1. Madde- Başkanlığımız, toplumun manevî hayatını olumsuz yönde etkileyen aile içi sorunlar, kadının maruz kaldığı ayrımcılık, toplumun âdeta her bir katmanında farklı şekillerde tezahür eden şiddet, töre cinayetleri, insan hakları ihlalleri, çevreye karşı ilgisizlik, kötü ve zararlı alışkanlıklar gibi ortak duyarlılık ve çözüm gerektiren sosyal konularda dinî bilgi açısından topluma rehberlik etmeyi, bu alanda varsa yanlış dinî anlayışları gidermeyi, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde hareket etmeyi bir görev bilmektedir. Başkanlığımız, İslam'ın aslı kaynakları ve istikrar bulmuş dinî tecrübeden yararlanarak toplumu din alanında bilgilendirmeye çalışmakta ve buna olan ihtiyacın günümüzde daha da arttığı görülmektedir.

⁷⁸ Bu toplantıda alınan kararlar sonucunda, okula gönderilmeyen kız çocuklarının aileleri DİB personeli tarafından ikna edilerek ya da maddi imkansızlıklar söz konusu ise burs temin edilerek 6761 kız çocuğunun okullaşması sağlanmıştır.

VI. İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesi (25-27 Mayıs 2008, Van)

6. Madde- Kur'an-ı Kerim, evlenme akdini sorumlulukları ağır bir sözleşme olarak kabul etmiş, evliliği eşlerin karşılıklı sorumluluklarını yerine getirdikleri ve kendilerine düşen ödevleri yapmayı taahhüt ettikleri bir güven sözleşmesi olarak değerlendirmiştir. Tarafların hür iradesi olmaksızın böyle bir sözleşmeden söz edilemez. Ne var ki, çok az da olsa bazı yörelerimizde genç kızlarımızın çocuk sayılabilecek kadar erken yaşlarda zorla evlendirildiği ve bu uygulamanın dine dayandırılmaya çalışıldığı esefle müşahede edilmektedir. Bu yaklaşımın ilmi ve dinî bir temeli yoktur. Öte yandan, evliliğin hiçbir zorlama olmaksızın tarafların özgür iradeleriyle gerçekleşmesi ve denklik de dâhil kadınların her türlü hakkının gözetilmesi, ailede kalıcı huzuru ve mutluluğu sağlamanın önemli bir yolu olduğu kadar, İslam dininin genel ilkelerinin ve Hz. Peygamberin sünnetinin gösterdiği bir duyarlılığın da gereğidir.

7. Madde- Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an ve hadislerde yer alan, Müslümanların tarihsel tecrübesinde yer edinen konular hakkında toplumu aydınlatırken, tarihî süreç içindeki yorum, yaklaşım ve uygulama zenginliğini olduğu gibi yansıtmaya çalışmakta, ancak bu zengin mirasın günümüzde nasıl yorumlanması gerektiğini de açık bir şekilde ifade etmektedir. Bu çerçevede Başkanlığımız, günlük hayatta gündeme gelen ve bir yönüyle dinî tecrübe ve geleneği ilgilendiren konuların hukuki ve kazai yönünün ülkemizin mer'i mevzuatı, aile hukukunda ise Medeni Kanun esas alınarak çözülmesi gerektiğine vurgu yapmaya özen göstermektedir. Bu tutumumuz, aynı zamanda Diyanet İşleri Başkanlığının, hem dinin doğru bilgisiyle toplumu aydınlatma, hem de laiklik ilkesini esas alarak topluma hizmet sunma sorumluluğunun bir gereğidir. Aynı şekilde Başkanlığımız, Kur'an'ın ilgili ayetinin (Nisâ, 4/3) çok evliliği değil tek eşliliği

teşvik ettiğini, hukuken ve toplumsal genel kabul yönüyle tek evliliğin esas olduğu ülkemizde, kadının hakkı korunamadığı, çocukların nesebi ve mirası gibi konularda haksızlıklar söz konusu olduğu ve neticede kadın mağdur edildiği için ikinci evliliğin dinen de pek çok sakıncalar taşıdığını her vesileyle ifade etmektedir.

VII. İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesi (18-20 Aralık 2009, Rize)

4. Madde-SosyalProblemlerKarşısındaDinveDiyaret”konulu IV. Din Şûrasında alınan kararların hayata geçirilmesi amacıyla Başkanlığımız ve İl Müftülüklerimiz, dinî değerlerin istismarı, alevi sorunlar, şiddet, cinnet, intihar, zararlı alışkanlıklar, tüketim kültürü ve yoksulluk gibi sosyal konuların çözümüne katkı sağlama anlayışını sürdürmeye devam etmektedir. Bunun yanı sıra teşkilatımız toplumun himayeye muhtaç kesimleri, sokakta yaşayan çocuklar, çocuk işçiler, öksüzler ve yetimler, yaşlılar, engelliler ve engelli aileleri gibi çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya olan kesimlerin manevi sorunlarının çözülmesi konusunda da gerekli desteği verme gayreti içerisinde olacaktır.

5. Madde- Camilerin gelecek nesillere intikal edecek birer kültürel ve tarihî eser niteliği taşıyacağı bilinciyle, yapımları aşamasında bu amacı gerçekleştirecek bir duyarlılıkla hareket edilmelidir. Bu çerçevede camilerin kadın, çocuk ve gençlere yönelik programların da düzenleneceği mekânlar olarak değerlendirilmesi, cami hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve cami müştemilatında özellikle öğrencilerin yararlanabileceği kütüphane ve okuma salonları gibi mekânların oluşturulması bir zorunluluktur.

VIII. İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesi (16-18 Mayıs 2010, Şanlıurfa)

4. Madde- Ülkemizde bilhassa son zamanlarda birey ve toplum vicdanını derinden yaralayan bir dizi taciz, tecavüz, aile içi şiddet, cinayet ve intihar vakaları yaşanmıştır. Farklı yerlerde ve farklı kültürel çevrelerde görülen, günden güne sayısı daha da artan ve giderek daha acımasız bir şekilde işlenen bu suçlar, sıradan adli vakalar olmanın ötesine geçmiş, toplumun psikolojisini derinden etkileyen ve ciddi bir infial uyandıran hadiselerle dönüşmüştür. Özellikle çocuk istismarı gibi insan ve toplum vicdanının hiçbir şekilde kabul edemeyeceği bir suçun işleniyor olması, ülkemiz ve insanlık adına son derece üzücü ve endişe vericidir. Bu tür hadiselerin temelinde yatan sebeplerin irdelenmesi ve insanları bu tür suçları işlemeye yönelten başta eğitim, değer ve maneviyat yoksunluğunun yer aldığı faktörlerin üzerinde önemle durulması gerekmektedir.

IX. İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesi (24-25 Mart 2011, Ankara)

9. Madde- Dinî duyarlılıklarıyla her zaman tebarüz eden kadınların camiye, cemaate ve cuma namazlarına katılımları teşvik edilecektir. Bu amaçla camilerde kadınlara ayrılan fizikî ortamların, başta Ramazan ayı olmak üzere iklim şartlarını da dikkate alarak talebe paralel bir şekilde düzenlenmesi, geliştirilmesi ve uygun imkânlar sağlanması için gerekli girişimlere başlanacaktır. Bu konuda il ve ilçe müftülükleri ile cami dernekleri gerekli katkıyı sağlayacaklardır.

X. İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesi (04-07 Haziran 2012, Sapanca-Sakarya)

6. Madde- Camilerin İslam kültür ve medeniyetinin kadim estetik anlayışı doğrultusunda inşa edilmesine ve kadın, çocuk,

yaşlı ve engellilerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak düzenlenmesine özen gösterilmelidir.

11. Madde- Toplumun tüm kesimlerine din hizmetlerini ulaştırabilmenin yeni yol ve metotları araştırılmalı, özellikle kadına, aileye, çocuklara, gençlere, öğrencilere, işçilere yönelik hizmetler yeniden gözden geçirilmelidir. Müftülerimiz, şehirlerimizin dinî-manevi hayatına rehberlik etmeyi esas almalıdır. Sokak çocukları, evsiz-yurtsuz insanlar, bakıma ve desteğe muhtaç hastalar, hükümlüler gibi açık ilgi ve rehabilitasyona ihtiyaç duyanlara karşı duyarlı olmak, bu ilgiyi sevgi, şefkat ve merhamet temelli dayanışma ilkeleriyle sürdürmek gerekir.

13. Madde- Kürtaj, dünya ölçeğinde hemen her dinin, dinî gelenek ve ahlak sistemlerinin önemseddiği ve hakkında görüş serdettiği temel konular arasında yer almaktadır. Dinî, ahlakî ve insanî boyutlarıyla bakıldığında, konunun insanlığın evrensel kaygıları arasında asla ihmal edilmemesi gereken temel bir problem özelliği taşıdığı anlaşılmaktadır. Başkanlığımıza yöneltilen sorular arasında özellikle kürtaj konusunda dile getirilen hususlar, problemin gündelik siyaset içinde tüketilen boyutlarından bağımsız olarak soğukkanlı bir şekilde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Konunun tüm insanlığı rencide ve mağdur eden boyutlarına ilişkin geleneksel müktesebatın, bugün modern bilimin ortaya koyduğu veriler de dikkate alındığında yeniden ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Toplumun din konusunda aydınlatmakla görevli Başkanlığımızın, yüce dinimizin ilke ve sabitelerini, yaşam hakkı ve insan bedeninin değeri konusundaki belli başlı hassasiyetleri dikkate alarak kamuoyunu bilgilendirmesi varlığının gereğidir. Hiç kuşkusuz annenin bedensel sağlığının korunmasına yönelik olarak ortaya konabilecek tıbbî öneriler, her zaman dikkate alınmalıdır. Ancak açıkça bir istismar görünümü veren müdahale formları karşısında İslam, hem annenin hem de cenin hâlindeki varlığın korunmaya

alınması konusunda modern bilimin ortaya koyduğu verilerin dikkate alınmasını bir ilke olarak takdim etmektedir.

14. Madde- Dinî konuların, politik zemin içinde tartışılıyor olması iddiasıyla ihmal edilmesi, bu konuda Başkanlığın vurguladığı temaların sorgulanması, her şeyden önce bir usul ve yöntem sorunu olarak dikkat çekmektedir. Öte yandan kürtaja ilişkin düzenlemelerin yasal müdahalelerle ya da yasaklayıcı tedbirlerle ele alınması, sorunun devasa ağırlığını gidermeye yetmemektedir. Esasen İslamî ilke ve değerler, eşref-i mahlûkat olan insanın beden ve ruhen korunması hususunda bu emanete talip olan herkesi apaçık bir sorumluluğa davet etmektedir. Ayrıca kürtaj meselesinin sadece bir kadın meselesi olarak ele alınması da büyük bir haksızlıktır. Zira tarih boyunca bu meselenin en büyük sorumlusu, en büyük müsebbibi erkekler iken, en çok ıstırabını çekenler, mazlum ve mağdur olanlar hep kadınlar olmuştur.

15. Madde- Hayat hakkını, insanın onuruna uygun bir şekilde hayatını sürdürmesi hakkını gasp etmek ve özellikle çocukları istismar konusu yapmak asla kabul edilemez. Bu bağlamda kamuoyunda “çocuk gelinler” olarak bilinen kız çocuklarını, anne olma ve aile kurma sorumluluğuna sahip olmadan, rızası dışında evliliğe zorlamak ve söz konusu uygulamaları nikâhta rıza/irade hürriyetini şart koşan İslam dininden hareketle meşrulaştırmaya çalışmak büyük bir yanlışlıktır.

XI. İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesi

(11-14 Şubat 2013, Sandıklı-Afyon)

6. Madde- Cami içi hizmetlerde olduğu gibi cami dışı din hizmetlerinde de daha etkin ve verimli bir hizmet politikası geliştirmek için sürekli gelişme ve yenilenme ihtiyacı aşikardır. Bugün kadınlar, gençler ve çocuklar, tutuklu ve hükümlülerin yanı sıra toplumun değişik katmanlarında sıkışmış ve ciddi anlamda manevi sorunlar yaşayan insanımıza İslam'ın rahmet yüklü

mesajlarını ulaştırmakla yükümlüyüz. Bugün toplumun dini-manevi hayatını zenginleştirmeye yönelik yürütülen çalışmalara karşın hâlâ dinimizin yüksek hakikatleriyle buluşamamış insanların olması hepimiz için ağır bir sorumluluktur.

XII. İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesi (20-22 Ocak 2014, Ankara)

Kamuoyuna “çocuk gelinler” vakası olarak yansıyan ve gerçekte çocuk istismarı olarak değerlendirilecek her türlü suistimalin, İslam açısından hiçbir meşruiyeti yoktur. Çocukları istismar eden anlayışların dayandığı yanlış bilinç, kültürel yozlaşma, eksik ve çarpık dinî yorumlar mutlaka tashih edilmelidir. Hiçbir Diyanet görevlisinin resmi nikâh olmaksızın evlilik akdine ilişkin bir işlem yapamayacağı açıktır.

Toplumumuzun aile hakkında dinî açıdan doğru bir şekilde bilgilendirilmesi ve aile fertlerinin sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler sonucu karşı karşıya geldiği riskler ve yeni sorun alanları karşısında dinî bilgi ve manevî destek üniteleri ile güçlendirilmesi amacıyla il ve ilçe müftülükleri bünyesinde kurulan Aile İrşad ve Rehberlik Bürolarının sunduğu hizmetlerin etkinliğini ve verimliliğini artırma hususunda müftülüklerimiz, hizmet ve faaliyetlerini planlayıp yürüteceklerdir.

XIII. İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesi (01-05 Haziran 2014, Mardin)

Son zamanlarda yazılı ve görsel medyada yoğun biçimde yer verilen çocuk ve kadın cinayetleri, annelerinden ve ailelerinden kopartılan çocukların yürek burkan haberleri ve gündemden düşmeyen çocuk yaşta evlilikler toplum olarak, İslam'ın barış ve rahmet mesajlarına ve merhamet eğitimine ne kadar muhtaç olduğumuzu göstermektedir. Gelinek noktada toplumsal bir duyarlılığa ihtiyaç duyulmaktadır.

B) 12-16 Ekim 2009 tarihleri arasında düzenlenen IV. Din Şûrası, “**Sosyal Problemler Karşısında Din ve Diyanet**” başlığını taşımakta olup, şûra kararlarınının 18. maddesi kadınlara yönelik ayrımcılıkla mücadeleye ilişkindir:

“Kadınlara yönelik ayrımcılık bugün her alanda fark edilir düzeyde varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Ayrımcılık, nerden ve ne şekilde gelirse gelsin asla kabul edilemez. Her şeyden önce İslam, cinsiyet temelli bir ayrımcılığı asla onaylamamaktadır. Uygur dünyada, kültürü, dili, etnik kökeni, cinsiyeti, dini, mezhep ve inancı, inancının gereği olarak sürdürdüğü yaşam biçimi veya giyim kuşamı nedeniyle kimseye, özellikle de kadınlara hiçbir hak mahrumiyeti yaşatılmamalıdır. Bu itibarla, örgün ve yaygın eğitimde ayırım gözetilmeden her bireyin, özellikle de kadınların eğitim ve öğrenim hakkının korunmasına, bütün hak ihlallerine karşı, özellikle kadın hakları, kadına karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi, kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet, kız çocuklarının okutulması gibi konularda Başkanlık toplumsal bir duyarlılığın oluşmasına katkı sağlamalı ve kadınların din hizmetlerinden daha etkin şekilde yararlanmasına yönelik çalışmalarına hız vermeli; bayan din görevli sayısı artırılmalıdır.”

08-10 Aralık 2014 tarihlerinde Ankara’da düzenlenen V. Din Şûrası ise, “**Günümüzde Yeni Dinî Anlayışlar: Dinî Bilgi, Eğitim ve Din Hizmetleri**” başlığını taşımakta olup, şûra kararlarınının 22. maddesi şunları söylemektedir:

“Dinî hizmetler, toplumun tüm kesimlerini içine alacak şekilde yeniden yapılandırılmalı; sadece ibadet ve cenaze hizmetlerini değil, aynı zamanda çocuğuyla, genciyle, kadınıyla, yaşlısıyla, zenginiyle, fakiriyle, hastasıyla, mahkûmuyla, sokağa terk edilenleriyle hayatın tamamını kuşatacak şekilde sosyal ve kültürel içerikli din hizmetlerinin yaygınlaştırılması yönünde düzenlenmelidir. Bu hizmetlerin sosyal dokumuzu kuvvetlendirmede ve dinin toplumsal birliğimizi sağlamadaki fonksiyonunu artıracığı göz ardı edilmemelidir.”

C) Diyanet İşleri Başkanlığınca düzenlenen **Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantıları**, ülke gündeminde sıkça tartışılan dinî konuları ve dinî hayatımızda karşılaşılan problemleri sağlıklı bir şekilde çözüme kavuşturmayı, toplumu din konusunda aydınlatmada müşterek bir bakış açısı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ülkemizde ve yurt dışında akademik çalışmalarıyla tanınmış din ve bilim insanlarının görüş ve önerileri ile katkı sağladığı bu ilmi toplantıların birincisi 15-18 Mayıs 2002'de İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Toplantının ikinci komisyonunda **“Çağdaş Dünyada Kadın Problemleri ile İlgili Dinî Tartışmalar”** ele alınmıştır.

16-18 Kasım 2007'de Ankara/Kızılcahamam'da yapılan II. Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı'nın **“Sosyal Hayatla İlgili Problemler”** ve **“Dinî Açıdan Problem Oluşturan Tıbbi Meseleler”** başlıklı oturumlarında evlilik ve boşanma problemleri, kadın sağlığı gibi konular tartışılmıştır.

20-22 Aralık 2008'de Ankara/Kızılcahamam'da düzenlenen İstişare Toplantısı ise **“Aileye İlişkin Sorunlar”** başlığını taşımaktadır. Kadın ve aile konusunda gerçekleştirilebilecek hizmet modellerinin tartışıldığı toplantı, aynı zamanda tebliğ ve müzakereler ışığında aile sorunlarını irdelemiştir. Evlilik ve Nikâh, Aile Hayatı, Anna-Baba-Çocuk İlişkisi, Risk Altındaki Çocuklar ve Çocuk İstismarı, Aileyi Kuşatan Tehditler ve Boşanma, toplantının oturum başlıklarıdır.

30 Kasım-02 Aralık 2012 tarihleri arasında Afyonkarahisar'da yapılan V. Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı'nda, **“Sosyal Hayatta ve İbadet Hayatında Kadın”** konusu farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Bu bağlamda, gizli evlilikler ve misyar nikâhı, gebeliğin sonlandırılması, boşanma halinde kadına tanınan mali haklar, âdetli kadının ibadeti gibi başlıklara tebliğ ve müzakerelerde yer verilmiştir.

12-15 Aralık 2013'te Afyonkarahisar'da yapılan VI. Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısının konuları arasında evlilik; özel hâllerinde ve iddet döneminde bulunan kadınların ibadetleri ve sosyal hayatı ile ilgili bazı şaz görüşlerin değerlendirilmesi (âdetli kadının namaz kılması, oruç tutması, Kur'an okuması, mescide girmesi, tavaf yapması, iddet bekleyen kadının haccetmesi); İslam'da kadının sosyal ve hukuki statüsü; kadınların cemaatle kılınan namazlara katılımı gibi başlıklar yer almıştır.

D) 2-4 Aralık 2011 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen **"Kadın Konulu Dinî Yayınlar"** başlıklı IV. Dinî Yayınlar Kongresi'nde 45 yazar, akademisyen ve araştırmacı; 26 katılımcı ve 13 yayınevi sahibinin iştirakiyle "kadın konulu yayınların tarihsel süreci, kadın konulu dinî neşriyat, kadın konulu dinî yayıncılığın sorunları, kadın konulu dinî yayıncılıkta gelecek için perspektifler" ele alınmıştır. Kongre Sonuç Bildirgesi'nde "kadına dair eserlere bakıldığında yerleşik kültür ve anlayışların etkisiyle yüce dinimizin genel prensipleriyle çelişen, yanlış, eksik ve önyargılı bazı tefsir, hadis, fıkıh yorumlarının bulunduğu; fıkıh literatürünün kadınların daha çok hak ve sorumluluklarına taalluk eden konular üzerinde yoğunlaşmış olmasının dönemin şartları çerçevesinde oluşturulduğu gerçeğiyle dikkate alınması gerektiği; kadın hakkında oluşan yanlış düşünce ve telakkilerin sadece doğu toplumlarının değil bütün insanlığın sorunu olduğu; Kur'an-ı Kerim'in bugünkü kadın ayrımcılığına mesnet sayılabilecek ataerkil bir öze sahip olduğuna dair yaklaşımların hiçbir şekilde onaylanamayacağı; İslam'ın temel kaynaklarının kadımla ilgili problemler bağlamında tartışma konusu yapılmasının anlamsız olduğu; kadın konusunda savunmacı bir yaklaşım yerine geleneğin temel çizgilerini koruyan ve günümüzün algılarını da göz ardı etmeyen bir yaklaşımın benimsenmesinin gerekliliği; kadının hangi gerekçelerle olursa olsun kimliksizleştirilmesinin,

toplumdan tecrit edilmesinin, haz nesnesi olarak sunulmasının ve onurunun zedelenmesinin asla kabul edilemeyeceği; ailenin ortak sorumluluk alanı olduğu” konularına yer verilmiştir.

E) Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarında görev yapan personele yönelik olmak üzere 2003-2014 yılları arasında 12 hizmet içi eğitim semineri düzenlenmiştir. Bu seminerlerde, alanın uzmanları ve akademisyenler tarafından **Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Birimlerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları; Üniversitelerde Kadın Çalışmaları; Türk Medeni Kanunu ve Ceza Kanununda Kadın ve Aile ile İlgili Düzenlemeler; Toplumsal Cinsiyet; Kur'an ve Sünnet Perspektifinden Aile; Aile İçi İletişim Becerileri; Aile ve Kentleşme; Töre-Namus Cinayetleri; Aile İçi Şiddet; Çocuk İhlali ve İstismarı; Cinsel Sağlık; Öfke Kontrolü; Boşanma: Sebepleri ve Sonuçları** gibi başlıklarda dersler verilmiştir.

F) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne, 2005 Yılı Türkiye-Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programı çerçevesinde Hollanda Sosyal İşler ve İstihdam Bakanlığı ile birlikte **“Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi-Eşleştirme Projesi”** eğitimlerine Kasım ve Aralık 2007’de Kurumumuzdan 14 personel katılmıştır.

G) Avrupa Komisyonu Genişleme Müdürlüğüne bağlı Kurumsal Yapılanma Birimi tarafından, Teknik Destek ve Bilgi Değişimi (TAIEX) mekanizması çerçevesinde, Avrupa Birliği Bakanlığı ve Avrupa Komisyonunun işbirliği ile 20-21 Mart 2013 tarihlerinde Antalya’da, 14-15 Haziran 2013 tarihlerinde İzmir’de yapılan **“Aile İçi Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddet”** başlıklı bölgesel TAIEX seminerine Başkanlığımızı temsilen 16 görevlimiz katılmıştır.

II. Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirlere Dair Başbakanlık Genelgesi'nin (2006/17) Yüklediği Sorumluluklar Bağlamında Yapılan Faaliyetler

Kadına ve çocuğa karşı şiddetin kamu vicdanında oluşturduğu rahatsızlık ve bu sorunun acilen ele alınarak çözüm stratejileri oluşturulması konusunda yürütülen ısrarlı çabalar sonucu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 28/6/2005 tarihli ve 853 sayılı kararıyla “Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Meclis Araştırma Komisyonu” oluşturulmuştur. Komisyonun titiz ve çok yönlü çalışmaları neticesinde hazırlanan “Komisyon Raporu” doğrultusunda, çocuk ve kadınlara yönelik şiddet hareketleri ile töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için alınacak tedbirlerle ilgili olarak Başbakanlık tarafından çıkartılan 2006/17 sayılı Genelge, 04.07.2006 tarih ve 26218 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu Genelge’de şiddete ve töre-namus cinayetlerine ilişkin çözüm önerilerinin yaşama geçirilmesinde koordineli çalışması gereken kurumları ve önerileri düzenleyen eylem planında Diyanet İşleri Başkanlığına da sorumluluk yüklenmiştir. Bu bağlamda Başkanlığımızdan, kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda toplumu bilinçlendirmek üzere hutbe ve vaazların verilmesi, yazılı ve görsel yayınların hazırlanması ve bu konularda çeşitli etkinliklerin yapılması talep edilmektedir. Ayrıca camilerde, kadına yönelik şiddet konusunda erkeklere yönelik zihniyet dönüşümünü sağlayacak eğitim programlarının düzenlenmesi, şiddete uğrayan kadınların başvurabilecekleri,

rehberlik ve danışmanlık hizmeti alabilecekleri merkezlerin tanıtımı ile kadınlara yönelik bilinç yükseltme ve eğitim çalışmaları konusunda ulusal bir bilgilendirme kampanyasının yürütülmesi gibi faaliyetler Başkanlığımızın sorumlulukları arasında zikredilmektedir.

İşbirliği kurumu olarak belirlenen Diyanet İşleri Başkanlığı, söz konusu Genelge'de koordinatör kurum olarak tespit edilen Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne “kadına ve çocuğa yönelik şiddet, töre ve namus cinayetleri” konusunda 81 il müftülüğünce gerçekleştirilen faaliyetleri üçer aylık raporlar şeklinde düzenli olarak bildirmektedir.

İlgili raporlara ilişkin örnek olarak 2014 yılı faaliyetleri burada zikredilebilir. Yıl boyunca müftülüklerimiz tarafından “**Aile (Yapısı, Önemi ve Sorunları)**” başlığında 118.703 vaaz ve 212 hutbe verilmiştir. “**Aile İçi İletişim**” başlığında 9.307 vaaz ve 18 hutbe verilmiş; “**Çocuk**” başlığı altında ise 12.646 vaaz ve 21 hutbe gerçekleştirilmiştir. “**Kadın (Konumu, Değeri ve Hakları)**” başlığında 17.069 vaaz, 55 hutbe okunmuş; “**Şiddet**” konusunda ise 2.511 vaaz ve 8 hutbe verilmiştir.

III. Projeler

A) Uluslararası Af Örgütünün 13 ülkede yürütmekte olduğu “**Kadına Karşı Ayrımcılık ve Şiddetin Durdurulması Projesi**” kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığı ile yapılan işbirliği sonucunda 2006-2010 yılları arasında 15 ilde atölye çalışmaları düzenlenmiştir. 377 din görevlisinin katıldığı çalışmalarda alanın uzmanları ve akademisyenler tarafından **Öfke ve Şiddet Kontrolü, İslam Geleneğinde Kadın Hakları Tarihi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve CEDAW Sözleşmesi** başlıklarında seminerler verilmiştir.

B) Uluslararası Af Örgütü ile işbirliği içerisinde gerçekleştirilen bir diğer çalışma, “**Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Projesi**”dir. Ekonomik ve sosyal hakların hayata geçirilmesi ve yoksulluğun önlenmesi amacıyla farklı ülkelerde başlatılan kampanyanın bir uzantısı olarak, 2011-2012 yıllarında Adana, Diyarbakır ve Şanlıurfa İl Müftülükleri bünyesinde 3 atölye çalışması yapılmıştır. 75 din görevlisinin katıldığı atölyelerde **Cinsiyet Dâhil Her Türlü Dışlanma ve Ayrımcılığın Önlenmesi, Kadın Yoksulluğu ve Kadına Karşı Şiddet** temalarında seminerler verilmiştir.

C) Başkanlığımız ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında müşterek yürütülen “**Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesinde Din Görevlilerinin Katkısının Sağlanması Projesi**” çerçevesinde ilk protokol 12 Nisan 2010 tarihinde imzalanmıştır. Proje basamaklarında yaşanan yenilenme ve gelişme ihtiyacı sonrası 22 Ağustos 2013 tarihinde Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin ve Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez arasında ikinci bir protokol gerçekleştirilmiştir.

Projenin birinci aşamasında pilot il olarak belirlenen Ankara’da, beş kitapçıktan oluşan “Eğitim Seti” ile 40 personele eğitici eğitimi düzenlenmiş, bu eğiticiler Ankara’da görev yapan vaiz, imam-hatip, müezzin-kayyım ve Kur’an kursu öğreticilerine (4 bin personele) 1 günlük seminerler vermiştir. Ankara’daki pilot çalışma, 2011 yılı Nisan ayında sona ermiştir.

Projenin ikinci aşaması çerçevesinde, 2011 yılı içerisinde İç Anadolu Bölgesi’nde bulunan 12 ilde çalışmalara başlanmıştır. Bugüne kadar İç Anadolu Bölgesi’nde 6 eğitici eğitimi yapılmış olup 177 personel eğitici olarak projede yer almıştır. İç Anadolu’daki 13 ilde görev yapan yaklaşık 16.500 civarında personelin ise birer günlük alan eğitimleri tamamlanmıştır.

2012 yılından itibaren İç Anadolu Bölgesi'yle birlikte, Marmara Bölgesi'nde de eğitimlere başlanmış, 6 eğitici eğitimi ile bu bölgedeki 11 ilden (Balıkesir, Bursa, Bilecik, Çanakkale, Edirne, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ ve Yalova) 164 eğitici personel yetiştirilmiş olup 16.743 din görevlisinin birer günlük alan eğitimleri 2014 yılı başında bitirilmiştir.

2014 Mart ayı itibarıyla İç Anadolu ve Marmara olmak üzere iki bölgede 341 eğitici yetiştirilmiş, 33.248 personelin alan eğitimleri tamamlanmıştır.

Proje 2014 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde de uygulanmaya başlanmıştır. Bu çerçevede Mardin'de yapılan iki eğitici eğitimine Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Gaziantep, Hakkâri, Muş, Siirt ve Şırnak İl Müftülüklerinden 62; Gaziantep'te yapılan iki eğitime ise Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa, Elazığ, Adıyaman ve Kilis İl Müftülüklerinden 65 personel katılmıştır. Bu eğitimcilerle daha sonra iki bölgedeki birer günlük alan eğitimleri gerçekleştirilecektir.

IV. Yayın Faaliyetleri

Diyanet İşleri Başkanlığı, insan hakları alanında yaşanan ihlaller karşısında duyarsız kalmamayı ilke edinmiş bir kurumdur. Başkanlığımız, olumsuzlukların giderilmesi ve toplumsal sorunların zedelediği ilişki ağlarımızın güçlendirilmesi yönünde çaba göstermesinin yanı sıra, şiddet gibi bir problemin ortaya çıkmadan önce engellenebilmesine yönelik koruyucu tedbirlere de büyük önem atfetmektedir. Bu bağlamda, yüce dinimizin merhamet mesajını toplumumuzla buluşturmayı görev addedmiş, çok yönlü ve uzun soluklu bir bilinçlendirme sürecine yayın faaliyetlerini de dâhil etmiştir. Başkanlık yayınları arasında aile, kadın ve şiddet başlıkları altında değerlendirilebilecek çok sayıda makale ve kitap bulunmakta olup, bazı örnekler şu şekilde sıralanabilir:

- a. Diyanet Aylık Dergi'nin Ocak 2007 sayısı "**Şiddet bu kadar yakınımızdayken...**" dosyası ile çıkmış ve bütünüyle "şiddet" temasına ayrılmıştır. Dergide **Farklı Boyutları ile Şiddet Algısı ve Şiddete Karşı Geliştirebilecek Bir Bilinç Olarak Farkındalık; Ayrımcılık; Öfke-Şiddet-Saldırganlık İlişkisi ve Öfkeyle Başa Çıkma Yolları; Kadına Karşı Şiddet; Çocuk İstismarı ve İhmali** gibi makaleler eşliğinde konu ele alınmıştır.
- b. Diyanet Aylık Dergi'nin 2007 ve 2008 Mart sayılarının ekleri "kadın" temasına ayrılmıştır. Kadın dindarlığı, aile içinde kadın, kadının konumu ve onuru, gelenek ve hakikat arasında kadın gibi meseleler irdelenmiş, dinin kadın konusundaki hüküm ve yaklaşımları sunularak çarpık zihin örgülerinin altı çizilmiştir.
- c. Diyanet Aylık Dergi'de muhtelif zamanlarda aile,⁷⁹ toplumsal çözülme ve boşanma,⁸⁰ evlilikte aile içi sağlıklı iletişim,⁸¹ İslam ve insan hakları,⁸² aile içi şiddet ve istismar⁸³ konularında yayınlanan makalelerde Hz. Peygamberin örneğinde kadın ve aile hayatına dair sağlıklı yaklaşımlar sunulmuştur.
- d. 2008 yılında "**Sorunlarımız Sorumluluklarımız**" adı altında aile, gençlik, kadın, çocuk, şiddet, insan hakları, engelliler, yaşlılar, çevre bilinci, madde bağımlılığı gibi 16 kitapçıktan oluşan bir kitap serisi yayınlayan Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumun manevi hayatını olumsuz yönde etkileyen aile içi sorunlar, toplumun neredeyse her bir katmanında farklı şekillerde ortaya çıkan şiddet, töre cinayetleri, insan hakları ihlalleri, çevreye karşı ilgisizlik,

79 Diyanet Aylık Dergi, Nisan 2009, sayı 220.

80 Diyanet Aylık Dergi, Temmuz 2006, sayı 187.

81 Diyanet Aylık Dergi, Haziran 2009, sayı 222.

82 Diyanet Aylık Dergi, Şubat 2008, sayı 206.

83 Diyanet Aylık Dergi, Ocak 2009, sayı 217.

kötü ve zararlı alışkanlıklar gibi ortak duyarlılık ve çözüm gerektiren sosyal konularda dinî bilgi açısından topluma rehberlik etmeyi amaçlamıştır.

- e. 2009 yılı Temmuz ayından itibaren Diyanet Aylık Dergi’de oluşturulan “Aile” sayfalarında kadın ve çocuğa odaklanan çok sayıda yazı yayınlanmıştır. Bu bağlamda **Aile İçi İletişimde Temel Değerler**,⁸⁴ **Kadın Sorunlarını Dinle Buluşturmak: Aile İrşat ve Rehberlik Büroları**,⁸⁵ **Önce Kadınla İlgili Yanlış Tasavvurlar Değişmeli**,⁸⁶ **Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesinde Dinin Rolü**,⁸⁷ **Yeni Roller ve Yeni Sorumluluklarıyla Kadın**,⁸⁸ **İslam ve Kadın**⁸⁹ başlıklı yazılar okuyucuyla buluşmuştur.
- f. **“Kadın ve Aile Yazıları”** adlı eser 2011 yılında Başkanlığımız yayınları arasında neşredilmiştir. Akademisyen ve uzmanların Diyanet Aylık Dergi’de yayınlanan yazılarından oluşan eser, kadın konusunu farklı yönleriyle ve boyutlarıyla ele almaktadır.
- g. Diyanet İlmî Dergi iki sayısını Hz. Peygamberin eşleri ve sahabi hanımlarla ilgili makalelere ayırmış,⁹⁰ Hz. Peygamberin yakın çevresindekiler başta olmak üzere hanımlara karşı tutum ve yaklaşımlarında şefkat, saygı ve sevginin ön plana çıktığı vurgulanmıştır. Ayrıca İlmî Dergi’de **“Hz. Peygamberin Eşleriyle İlişkisi”**,⁹¹ **“İslam ve İnsan Hakları Bağlamında Töre Cinayetlerinin Değerlendirilmesi”**⁹² ve **“Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed’in Kadına Yönelik Şiddeti Ortadan Kaldırma**

84 Diyanet Aylık Dergi, Temmuz 2011- Ocak 2012, sayı 247- 253 arası.

85 Diyanet Aylık Dergi, Mart 2011, sayı 243.

86 Diyanet Aylık Dergi, Kasım 2011, sayı 251.

87 Diyanet Aylık Dergi, Ocak 2011, sayı 241.

88 Diyanet Aylık Dergi, Eylül 2009, sayı 225.

89 Diyanet Aylık Dergi, Eylül 2009, sayı 225.

90 Diyanet İlmî Dergi, Nisan-Mayıs-Haziran 2009, cilt 45, sayı 1-2.

91 Diyanet İlmî Dergi, Nisan-Mayıs-Haziran 2011, cilt 47, sayı 2.

92 Diyanet İlmî Dergi, Ocak-Şubat-Mart 2011, cilt 47, sayı1.

Konusunda Örnek Alınabilecek Söz ve Uygulamaları⁹³
isimli akademik makaleler yayınlanmıştır.

- h. Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal tarafından kaleme alınan “**40 Hadis, 40 Yorum**” adlı eser 2012 yılında yayınlanmıştır. Eserde yer alan **Yen İçinde Kalmayan Kırık Kol, Aile Sorumluluğu, İnsan İradesine Saygı, Ayrımcılığa İzin Vermeyen Tanıklık, Yap ki Göresin, Allah’ın Eşit Kulları, Çocuk Sevgisi, İnsan Onuru: Irz** başlıklı makaleler, Hz. Peygamberin aile hayatına ve aile içi şiddet karşısındaki tutumuna odaklanmaktadır.
- i. 2013 yılı Ocak ayından itibaren Diyanet Aylık Dergi ile birlikte üç ayda bir yayınlanmaya başlanan “**Aile**” eki, muhtelif sayılarında kadın ve şiddet konusunu kaleme alan yazılar yayınlamakta, aile değerleri ve aile içinde sağlıklı iletişim hususlarına özel olarak eğilmektedir.
- j. 2014 yılında yayınlanan “**Ailem**” başlıklı kitap serisi, toplumumuzu ailenin değeri, aile bireylerinin sorunları ve aileyi tehdit eden unsurlar hakkında aydınlatmak amacıyla hazırlanmıştır. 11 kitaptan oluşan serinin 10. kitabı “**Ailemde Merhamet İstiyorum**” başlığıyla aile içi şiddeti ele almaktadır.

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ AILENİN KORUNMASI VE KADINA
YÖNELİK ŞİDDETİN ONLENMESİ KONUSUNDA GÖRÜŞ VE YAKLAŞIMLARI

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Diyanet İŞleri
Başkanlığının
**Ailenin
Korunması
ve Kadına
Yönelik Şiddetin
Önlenmesi**
Konusunda
Görüş ve
Yaklaşımları

DİB
YAYINLARI

